

เทคนิคการรู้สารสนเทศกับการประเมินการรู้สารสนเทศตามสภาพจริง

เกอดศักดิ์ ไบ้เกากอง*

บทนำ

ในปัจจุบันการสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยังคงให้ความสำคัญที่การสอบวิชาสามัญและวิชาเฉพาะ ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยการศึกษาวิชาสามัญและวิชาเฉพาะก็เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ในจำนวนนี้ก็มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะทางสารสนเทศปรากฏเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการแสวงหาความรู้ การสืบค้นสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศที่ค้นหามาได้ในการแก้ปัญหาหรือการจัดทำผลงานตามความสนใจของนักเรียน หากพิจารณาถึงความสำคัญของความรู้ทางทักษะสารสนเทศในสภาพการณ์ปัจจุบันที่ผู้เรียนในทุกระดับการศึกษาจะต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจนนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้นั้น การบรรจุวิชาความรู้สารสนเทศไว้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาก็อาจมีความเป็นไปได้ เนื่องจากการรู้สารสนเทศเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตของผู้เรียน ถ้าในอนาคตผู้เรียนต้องใช้ความรู้ความสามารถและทักษะด้านการรู้สารสนเทศเป็นรายวิชาหนึ่งในการสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาด้วยแล้ว สิ่งที่คุณสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะต้องจัดเตรียมเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการปรับปรุงวิธีการสอน รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน และการประเมินการรู้สารสนเทศ

บทความนี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของการประเมินการรู้สารสนเทศและรูปแบบของการประเมินการรู้สารสนเทศที่เหมาะสม ซึ่งจะใช้ในการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สอนในรายวิชาความรู้สารสนเทศที่เป็นรายวิชาหนึ่งในหลักสูตรหรือเป็นเนื้อหาที่บูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่นๆ และเป็นประโยชน์สำหรับบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดที่จะนำความรู้ที่ปรากฏในบทความนี้ไปใช้ในการประเมินความรู้ความสามารถ

* อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ของผู้เรียนและนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม สาระสำคัญในบทความนี้มุ่งนำเสนอวิธีการประเมินที่เรียกว่า “ การประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment) ” ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำมาใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศ เพราะเป็นการประเมินความรู้ความสามารถตามสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน และได้ผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าของผู้เรียนจากผลการประเมินที่ใช้เครื่องมือการประเมินในรูปแบบต่างๆ พร้อมทั้งนำเสนอเครื่องมือสำคัญที่เรียกว่า “ rubric (rubrics) ” อีกด้วย

ลักษณะของการประเมินการรู้สารสนเทศ

ในการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้จัดจะต้องคำนึงถึงวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practice) ที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วย สาระสำคัญ 10 องค์ประกอบ ได้แก่ พันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ การวางแผนโปรแกรม การสนับสนุนจากผู้บริหาร การเชื่อมโยงกับหลักสูตร ความร่วมมือ วิธีการสอน บุคลากร การจัดกิจกรรม เชิงรุก และการประเมิน/การประเมินผล สำหรับองค์ประกอบด้านการประเมินนับเป็นองค์ประกอบประการสุดท้ายเนื่องจากการประเมินระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับโปรแกรมการรู้สารสนเทศที่จัดขึ้น โดยการประเมินการรู้สารสนเทศจะมีแนวปฏิบัติที่สำคัญ 2 ประการด้วยกัน ประการแรก เป็นการประเมินโปรแกรมการรู้สารสนเทศที่ผู้จัดโปรแกรมจัดขึ้นว่าได้กำหนดแผนงานที่มีลักษณะเป็นการบูรณาการเข้ากับรายวิชา การประเมินหลักสูตร และการประเมินผลการจัดโปรแกรมอย่างไรบ้าง โดยใช้วิธีการประเมินในหลายลักษณะ เช่น การประเมินผลย่อย การประเมินผลรวม การประเมินในภาคการศึกษา การประเมินในระยะยาว เป็นต้น ประการที่ 2 เป็นการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนโดยใช้วิธีประเมินหลายรูปแบบ เช่น การประเมินโดยผู้สอน การประเมินโดยเพื่อน และการประเมินตนเอง โดยมุ่งเน้นความรู้ที่ผู้เรียนได้รับและผลการปฏิบัติงานที่ผู้สอนได้มอบหมายในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งต้องใช้เครื่องมือการประเมินในหลายรูปแบบ (Association of College & Research Libraries, 2003)

การจัดโปรแกรมการศึกษาในอดีตเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการสอนเนื้อหา มากกว่าการฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ซึ่งมีลักษณะที่ต่างจากการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่คำนึงถึงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญ โดยมุ่งจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนให้มีลักษณะเป็นผู้เรียนที่มีความเข้าใจและมีความรอบรู้ในสิ่งที่เรียน และประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนจากความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติงาน (Thomas, 1999, p.137) ซึ่งการประเมินผู้เรียนโดยใช้

ผลการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้ได้นำมาใช้ในการประเมิน โปรแกรมการรู้สารสนเทศที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นและการประเมินทักษะการรู้สารสนเทศของผู้เรียน โดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตความต้องการสารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ การประเมินแหล่งสารสนเทศและสารสนเทศที่ค้นหามาได้ และการใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะของการประเมินการรู้สารสนเทศที่ดีนั้น สไตรปลิง (Stripling, 1994, p.78) อธิบายลักษณะที่สำคัญไว้ 4 ประการ คือ (1) การประเมินสามารถวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ (2) การประเมินเป็นวิธีวัดความรู้ความสามารถที่มีความน่าเชื่อถือและได้ผลการประเมินที่สะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ซึ่งผลการประเมินไม่ใช่ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของผู้ประเมิน (3) การประเมินสามารถวัดระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่ามีความรู้ความสามารถในระดับใด และ (4) การประเมินจะต้องได้ผลสะท้อนกลับที่ผู้สอนสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การปรับปรุงวิธีสอน สื่อการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการรู้สารสนเทศ

การประเมินนับเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ทราบว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งผลการประเมินสามารถนำไปใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ทั้งในส่วนของรายละเอียดหลักสูตร วิธีการสอน และรูปแบบของการเรียนรู้ และใช้ในการจัดและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ตลอดจนการแสดงถึงความก้าวหน้าจากผลการเรียนรู้และความรอบรู้ของผู้เรียนที่แท้จริงด้วย

การประเมินการรู้สารสนเทศเพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ถูกต้องและตรงกับความต้องการของผู้จัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศนั้น ผู้จัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการรู้สารสนเทศ ซึ่ง เว็บเบอร์และจอห์นสตัน (Webber & Johnston, 2003, pp.106-108) อธิบายว่าประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ดังนี้

(1) เป็นจุดมุ่งหมายของการประเมินที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินให้มีความชัดเจนทั้งในส่วนของผู้จัดและในส่วนของผู้เรียน รวมทั้งกำหนดว่าผลการประเมินที่ได้จะใช้เพื่อการปรับปรุงการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในทักษะการรู้สารสนเทศอย่างไรบ้าง

(2) เป็นเงื่อนไขของการประเมินที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ โดยผู้ประเมินจะต้องเลือกใช้วิธีประเมินและเครื่องมือการประเมินในรูปแบบเดียวกันเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของผลการประเมิน และควรคำนึงถึงความถูกต้องของผลการประเมินที่เกิดจากความเข้าใจที่ตรงกันของผู้ประเมินทุกคนและมาตรฐานของการให้คะแนนในแบบเดียวกัน

(3) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนระดับความรู้ความสามารถในขั้นสูงของผู้เรียนและเป็นความสามารถที่แท้จริง

(4) เป็นแนวคิดและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเองเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการเรียนรู้ และวิธีการหรือพฤติกรรมที่เป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ ซึ่งผลการประเมินที่ได้จะเป็นสิ่งที่แสดงระดับความรู้ความสามารถในขั้นสูงของผู้เรียน

องค์ประกอบของการประเมินการรู้สารสนเทศ

การจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศมีลักษณะเป็นการเชื่อมโยงการสอน การเรียนรู้ และการประเมินเข้าด้วยกัน ซึ่งการสอนเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดขอบเขตความต้องการสารสนเทศ ความสามารถในการเข้าถึง ประเมิน และใช้สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนทักษะการรู้สารสนเทศได้ดำเนินการไปพร้อมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ แล้ว วิธีการที่จะช่วยให้ทราบว่ากระบวนการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศและรูปแบบของการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการประเมินผลกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การประเมินการรู้สารสนเทศประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ (Lindauer, 2004, pp.122-126)

ส่วนที่ 1 สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยการจัดหลักสูตรที่กำหนดเป้าหมายให้แสดงผลลัพธ์หรือสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียนในขอบเขตของการใช้ห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศ โดยกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ไว้ในประมวลรายวิชา ตลอดจนวิธีสอนและวิธีประเมินผลการปฏิบัติงานที่แสดงความรู้ความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้สอนและบรรณารักษ์จะต้องร่วมมือกันในการประเมินทักษะดังกล่าว ในส่วนของห้องสมุดพิจารณาจัดหลักสูตรที่เน้นกิจกรรมเชิงรุกให้กับผู้ใช้บริการ โดยจัดกิจกรรมที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับหลักสูตรที่เปิด

สอนในสถาบันและให้มีการประเมินผลกิจกรรมที่จัดขึ้น นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ห้องสมุดจัดขึ้นแล้ว ผู้เรียนอาจจะเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นภายในสถาบัน

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนประกอบของโปรแกรมการรู้สารสนเทศที่ประกอบด้วยการจัดทำแผนการสอนและแผนการประเมิน โดยผู้สอนและผู้เรียนจะร่วมกันจัดเตรียมขึ้น ซึ่งเป็นการกำหนดเป้าหมายของการประเมินโดยพิจารณาจากพันธกิจและเป้าหมายของสถาบัน การกำหนดรูปแบบการวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และการเชื่อมโยงการรู้สารสนเทศโดยบูรณาการเข้ากับรายวิชาต่างๆ การจัดอบรมให้กับผู้สอนหรือผู้เกี่ยวข้องกับการสอนการรู้สารสนเทศ การประเมินหลักสูตร และการประเมินสถาบัน ตลอดจนการกำหนดระยะเวลาและวิธีดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุงแผนการสอนและการประเมิน

ส่วนที่ 3 เป็นผลจากการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนโดยใช้หลักการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างและมีความรู้ทางทักษะสารสนเทศเป็นอย่างไร โดยใช้วิธีรวบรวมผลการปฏิบัติงานในหลายลักษณะ รวมทั้งการประเมินการสอนของผู้สอนในด้านวิธีสอน หลักสูตร และสื่อประกอบการสอนว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

วิธีการประเมินการรู้สารสนเทศ

การประเมินการรู้สารสนเทศของผู้เรียนสามารถดำเนินการได้ 3 วิธีดังนี้

วิธีที่ 1 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นวิธีประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนในความคิดชอบของผู้ประเมินซึ่งเป็นนักวิชาการหรือบรรณารักษ์ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่จะทำการประเมินและมีความรู้เกี่ยวกับทักษะการรู้สารสนเทศที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน การประเมินวิธีนี้ผู้เชี่ยวชาญนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นผู้ตัดสินใจประเมินจากผลการวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยใช้รูปแบบการประเมินที่หลากหลาย

วิธีที่ 2 การประเมินตนเองของผู้เรียน เป็นวิธีการประเมินที่ผู้เรียนรับผิดชอบในการประเมินความรู้ความสามารถของตนเองหลังจากการเรียนการสอนสิ้นสุดลง ผู้เรียนจะประเมินพฤติกรรม การเรียนรู้ ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองหรือทำแบบทดสอบวัดระดับการรู้สารสนเทศ ซึ่งการประเมินด้วยวิธีนี้ผู้เรียนมักจะประเมินความรู้ความสามารถของตนเองในระดับที่สูงเกินความเป็นจริง จึงอาจทำให้ได้ผลการประเมินที่ไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริง

วิธีที่ 3 การประเมินโดยเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นวิธีการประเมินโดยผู้เรียนที่อยู่ในชั้นเรียนเดียวกันจะรับผิดชอบในการประเมินความรู้ความสามารถของเพื่อนที่ทำงานกลุ่มร่วมกัน การประเมินด้วยวิธีนี้มีลักษณะเป็นการประเมินการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น และคำแนะนำระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งจะนำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ (Webber & Johnston, 2003, p.108)

ในการเลือกวิธีการประเมินการรู้สารสนเทศนั้น ผู้สอนควรเลือกใช้วิธีประเมินหลายๆ วิธีควบคู่กันไป เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่แสดงข้อมูลหรือความคิดเห็นที่แท้จริงของผู้เรียน การเลือกวิธีการประเมินการรู้สารสนเทศจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ

(1) เวลาที่ใช้ในการประเมิน ผู้สอนหรือผู้ประเมินจะต้องกำหนดช่วงเวลาของการประเมินให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบกำหนดเวลาสำหรับการจัดเตรียมผลการปฏิบัติงานหรือเตรียมความพร้อมสำหรับการประเมินในแต่ละครั้ง

(2) งบประมาณที่จะใช้ในการประเมิน ซึ่งผู้ประเมินจะต้องวางแผนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายสำหรับวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินการรู้สารสนเทศ

(3) ทรัพยากรบุคคล ผู้สอนวางแผนเกี่ยวกับการจัดเตรียมบุคลากรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินและผู้ช่วยผู้ประเมิน

การประเมินตามสภาพจริง

การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เปลี่ยนจากการใช้แบบทดสอบวัดความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียวไปสู่การประเมินที่เป็นทางเลือกใหม่ ซึ่งเป็นการประเมินที่มุ่งเน้นการวัดความคิดเชิงวิเคราะห์และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่จะวางแผนการออกแบบการประเมินและกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนร่วมกัน จากนั้นผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้นจะประเมินการเรียนรู้จากผลการปฏิบัติงานที่จัดทำขึ้นและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ (Thomas, 1999, pp.137-138) การประเมินที่เป็นทางเลือกใหม่ที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า “ การประเมินตามสภาพจริง ” ซึ่ง ไอเซนเบิร์ก (Eisenberg et al., 2004, p.101) อธิบายว่าเป็นการประเมินการเรียนรู้ที่สะท้อนการเรียนรู้จริงของผู้เรียน ความก้าวหน้าในการเรียนรู้และกระบวนการที่เป็นทักษะที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในขณะที่โทมัส (Thomas, 1999, p.139) กล่าวว่าเป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายให้ความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนกับวิธีวัดผลจากการเรียนรู้หรือวิธีประเมินผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การประเมินตามสภาพจริงจึงเป็นการพิจารณาผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนหรือการเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม ซึ่งผู้สอนพิจารณาความรู้ความสามารถของผู้เรียนโดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

การประเมินตามสภาพจริงมีลักษณะสำคัญคือ การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ชีวิตจริงด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นบุคคลที่มีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อยู่ตลอดเวลาและการเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และเป็นผลสะท้อนจากการปฏิบัติที่ผู้เรียนจะต้องวางแผนการเรียนรู้ของตนเองจากการมอบหมายงานของผู้สอนแล้วนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติและการประเมินผลความก้าวหน้าจากการปฏิบัติงานของตนเอง (Stripling, 1994, p.87) การประเมินตามสภาพจริงที่นำมาใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศมี 3 ส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยในการประเมิน

การประเมินตามสภาพจริงจะบรรลุเป้าหมายหรือความสำเร็จของการเรียนรู้ได้นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอนในการเชื่อมโยงความรู้ที่ต้องการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนซึ่งเป็นความรู้ที่จะนำไปใช้ในโลกแห่งความเป็นจริง โดยเฉพาะการจัดหลักสูตรที่เอื้อต่อการเข้าถึงสารสนเทศและทรัพยากรการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ร่วมกับความรู้พื้นฐานที่มีอยู่เดิมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้การกำหนดกรอบของหลักสูตรตามสภาพจริงจะเกิดขึ้นจากความร่วมมือของผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้น และผู้สอน โดยผู้สอนกำหนดเวลาสำหรับการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาที่เหมาะสมในการผลิตผลงานที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด (Thomas, 1999, p.139)

2. เนื้อหาของการรู้สารสนเทศ

การประเมินตามสภาพจริงจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาตามสภาพจริง ประกอบด้วยเนื้อหาที่ใช้ในการจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศ 5 ประการ (1) เนื้อหาที่นำเสนอแนวคิดหรือประเด็นสำคัญที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ (2) เนื้อหาที่สามารถเชื่อมโยงหลักสูตรและแนวทางการปฏิบัติของสถาบันการศึกษาให้เข้ากับการเรียนรู้ของผู้เรียนและเนื้อหาที่ผู้สอนจะกำหนดขึ้นในรายวิชา (3) เนื้อหาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่เป็นสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการเผชิญกับปัญหาต่างๆ และการนำความรู้ไปใช้ในโลกแห่งความเป็นจริง (4) เนื้อหาที่มุ่งเน้นความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากความรู้เดิมที่มีอยู่ โดยผู้สอนจะพิจารณาว่าความรู้ใดบ้างที่ผู้เรียนยังขาดอยู่และมี

เนื้อหาใดบ้างที่จะนำเสนอไว้ในรายวิชา และ (5) เนื้อหาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิดขั้นสูงในการเรียนรู้ (Stripling, 1994, p.79)

3. ลักษณะของการเรียนรู้

การประเมินตามสภาพจริงมีความสัมพันธ์กับลักษณะของการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อการประเมินการรู้สารสนเทศ 4 ประการ (1) ความร่วมมือกันของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการจัดทำโครงการที่ได้รับมอบหมายให้ทำเป็นงานกลุ่ม โดยสมาชิกในกลุ่มจะร่วมมือกันในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้สอนจะคอยให้คำแนะนำในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด (2) การเข้าถึงเครื่องมือและทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อใช้ค้นหาสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการจากแหล่งต่างๆ โดยผู้สอนประเมินการเรียนรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ของการใช้สารสนเทศที่ค้นหามาได้ (3) การใช้ดุลยพินิจของตนเองในการพิจารณาว่ารูปแบบที่เหมาะสมของการเรียนรู้และวิธีการประเมินการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดกรอบของการเรียนรู้และเนื้อหาที่จะนำเสนอเป็นผลการปฏิบัติงาน (4) ความยืดหยุ่นในด้านเวลาที่ผู้เรียนใช้ในระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนไม่ควรกำหนดเวลาสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ตายตัว เนื่องจากผู้เรียนอาจต้องใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้าในหัวข้อเรื่องที่สนใจในระยะเวลาที่แตกต่างกัน สิ่งที่ผู้สอนมุ่งหวังในการเรียนรู้ของผู้เรียนก็คือความสำเร็จของผลการปฏิบัติงานและการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ (Stripling, 1994, pp. 80-81)

รูปแบบของการประเมินตามสภาพจริง

การจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศในสถาบันการศึกษาอาจกำหนดรูปแบบการประเมินการรู้สารสนเทศไว้หลายลักษณะ เช่น การใช้แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน การสอบถามผ่านทางอินเทอร์เน็ต การใช้แบบสอบถาม การประเมินจากรายการบรรณานุกรมที่ผู้เรียนรวบรวมมาใช้ในการทำรายงาน การจัดกลุ่มสนทนาเพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติในการแสวงหาสารสนเทศของผู้เรียน การประเมินความรู้ความเข้าใจทางทักษะสารสนเทศของผู้เรียนจากการเขียนรายงานที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์และกลยุทธ์การสืบค้นที่ใช้ในการค้นหาสารสนเทศ การเลือกใช้สารสนเทศประกอบการเขียนรายงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งการประเมินการรู้สารสนเทศจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจกระบวนการคิดที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น (Fullerton & Leckie, 2002, p.200)

การประเมินตามสภาพจริงที่นำมาใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศนั้นมีหลายรูปแบบด้วยกัน รูปแบบการประเมินที่ได้รับความนิยมและเหมาะสมที่จะใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบ แฟ้มสะสมงาน ผลการปฏิบัติงาน และการติดต่อเป็นส่วนตัวกับผู้เรียน

1. แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือประเมินการรู้สารสนเทศที่จัดทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่าเครื่องมือประเภทอื่น ซึ่งใช้ในการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนด้วยการวัดความรู้เฉพาะเนื้อหาที่สำคัญ แบบทดสอบที่สร้างขึ้นจะต้องประกอบด้วยข้อคำถามที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ และเป็นแบบทดสอบที่ผ่านขั้นตอนของการทดลองใช้เพื่อหาความเที่ยงตรงก่อนที่จะนำไปใช้จริง เพื่อให้ทราบว่าแบบทดสอบที่สร้างขึ้นนั้นสามารถวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูปรีคที่มีความเหมาะสมในการประเมินการรู้สารสนเทศมากที่สุด (Stripling, 1994, pp. 81-82 ; Thomas, 1997, p. 140) นอกจากการจัดทำแบบทดสอบจะง่ายและรวดเร็วแล้ว แจ็คสัน(Jackson, 1994, pp. 26-27) อธิบายว่าแบบทดสอบเป็นเครื่องมือที่ผู้สอนสามารถตรวจให้คะแนนได้ง่าย ผู้จัดทำแบบทดสอบจะต้องคำนึงถึงความทันสมัยของเนื้อหาที่จะนำมาเป็นข้อคำถามในแบบทดสอบ และความเหมาะสมของการใช้แบบทดสอบในการประเมินกระบวนการทำงานหรือวิธีปฏิบัติของผู้เรียน เนื่องจากการประเมินในลักษณะดังกล่าวมักไม่นิยมใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการประเมิน เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องการฝึกทักษะความรู้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือการประเมินผล

2. แฟ้มสะสมงาน เป็นการรวบรวมงานหรือผลงานของผู้เรียนจากการเขียนที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ ความก้าวหน้า กระบวนการเรียนรู้ และลักษณะนิสัยของผู้เรียนแต่ละคน ผลงานที่นำมารวบรวมในแฟ้มสะสมงานจะเป็นงานที่ผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนจัดทำขึ้นเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม โดยให้มีเนื้อหาสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ได้กำหนดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การประเมินการรู้สารสนเทศในรูปแบบนี้เป็นการรวบรวมและจัดเก็บผลงานของผู้เรียน เอกสารแสดงผลการประเมิน และคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะของผู้สอนไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งการตัดสินผลงานจะใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูปรีคที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบเกณฑ์การประเมินก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน (Stripling, 1994, pp. 82-84 ; Thomas, 1999, p. 140) อนึ่ง การจัดเก็บผลงานไว้ในแฟ้มสะสมงานอาจใช้เวลาค่อนข้างมากในการรวบรวมผลงานของผู้เรียน ตลอดจนเอกสารหรือบทความที่ผู้เรียนได้ค้นหามาเพื่อใช้ประกอบในการทำ

รายงาน (Eisenberg et al., 2004, p.104) การพัฒนาแฟ้มสะสมงานเป็นงานที่ผู้สอนจะต้องประมวลผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยพิจารณาให้คะแนนจากผลงานชิ้นสุดท้ายและจัดเก็บผลการเรียนรู้ไว้ในแฟ้มสะสมงานและพิจารณาว่างานที่จัดเก็บนั้นสะท้อนกระบวนการในการรู้สารสนเทศและเนื้อหาของหลักสูตรอย่างไร (Donham & Stein, 1999, p. 221) การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงานช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นถึงความก้าวหน้าของตนเอง ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สอนได้เห็นพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ดีขึ้นด้วย

3. ผลการปฏิบัติงาน เป็นเครื่องมือประเมินการรู้สารสนเทศที่เป็นผลจากการปฏิบัติงานของผู้เรียน ซึ่งเป็นไปตามการมอบหมายงานของผู้สอน การประเมินด้วยผลการปฏิบัติงานเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประสบการณ์จริงในการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม การจัดทำผลการปฏิบัติงานเป็นวิธีที่ช่วยให้เกิดความเป็นอิสระในกระบวนการคิดหรือการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียน ซึ่งไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของประเด็นที่จะศึกษาและเวลาที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้า โดยผู้เรียนจะต้องใช้เวลาในชั้นเรียนให้เกิดประโยชน์ในการจัดทำผลงานของตนเอง (Stripling, 1994, pp.84-85) สำหรับการนำเสนอผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนอาจเป็นการจัดแสดงผลงานในรูปของการจัดนิทรรศการ การสาธิต หรือการจัดอภิปรายจากสิ่งที่น่าสนใจเป็นผลการเรียนรู้ของผู้เรียนก็ได้ (Thomas, 1999, pp. 140-141) อย่างไรก็ตาม การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากผลการปฏิบัติงาน ผู้สอนอาจจะต้องพิจารณาประเมินทั้งในส่วน of กระบวนการปฏิบัติงานและผลงานที่ผู้เรียนจัดทำขึ้นควบคู่กันไป เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีวิธีการทำงานและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร

4. การติดต่อเป็นส่วนตัวกับผู้เรียน เป็นรูปแบบของการประเมินผลย่อยที่นำมาใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศ โดยใช้การสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการติดต่อเป็นส่วนตัวกับผู้เรียนเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบที่มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยการประเมินในรูปแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแนวคิด ทักษะ และพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ ตลอดจนความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง และยังช่วยให้ผู้สอนได้ทราบถึงพฤติกรรมในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนและสามารถให้ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้ได้ในทันที (Stripling, 1994, p.86) อนึ่ง การประเมินการรู้สารสนเทศด้วยวิธีนี้ยังเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการอภิปรายร่วมกันในสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินการเรียนรู้ที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (Thomas, 1999, p. 141)

รูบริกกับการประเมินการรู้สารสนเทศ

รูบริก (rubrics) เป็นเกณฑ์การประเมินที่มีลักษณะเป็นตารางแสดงให้ทราบว่าสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียนอะไรบ้างและการเรียนรู้เป็นไปตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ใช้การวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยผู้สอนจะประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนในการเรียนรู้ของผู้เรียนและกำหนดเป็นแนวทางเพื่อการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพ (Eisenberg et al., 2004, pp. 104-106) เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริกนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบรายละเอียดของผลการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยมหรือลักษณะผลงานที่ไม่เป็นที่ยอมรับ โดยผู้เรียนจะทราบเกณฑ์การให้คะแนนก่อนการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำผลงาน (Donham & Stein, 1999, p.214) รูบริกเป็นการบรรยายผลการปฏิบัติงานที่มีความแตกต่างกันในด้านคุณภาพของการประเมิน โดยกำหนดระดับคุณภาพจากคะแนนสูงสุดไปต่ำสุด ช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาปรับปรุงการทำงานให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนรู้และการทำงานของตนเองจนสามารถพัฒนาเป็นผลงานที่ดีที่สุดต่อไป

รูบริกที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (1) รูบริกภาพรวม (holistic rubrics) เป็นเกณฑ์การให้คะแนนผลรวมทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยชิ้นงานจำนวนมากที่มีลักษณะคล้ายกันหรือมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การจัดแบ่งกลุ่มชิ้นงานและให้คะแนนทำได้โดยง่าย และ (2) ประเภทที่สอง คือ รูบริกเชิงวิเคราะห์ (analytic rubrics) เป็นเกณฑ์การให้คะแนนผลงานที่แยกออกเป็นประเด็นตามประเภทของกิจกรรมที่ประกอบด้วยประเด็นการประเมินจำนวนมาก โดยนำคะแนนที่ประเมินได้มารวบรวมเป็นผลสรุปรวม การใช้รูบริกทั้ง 2 ประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับการประเมินการเรียนรู้ 2 รูปแบบ (1) การประเมินผลย่อย (formative assessment) เป็นการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตามความมุ่งหวังของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริกในการให้คำแนะนำที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดทำผลงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ การประเมินรูปแบบนี้เป็น การประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ (2) การประเมินผลรวม (summative assessment) เป็นการประเมินผลงานชิ้นสุดท้ายที่ผู้เรียนจัดทำขึ้น โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริกในการตัดสินเพื่อให้คะแนน (Jackson & Larkin, 2002, pp. 40-41) อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้รูบริกให้สอดคล้องกับรูปแบบของการประเมินเป็นสิ่งที่ผู้สอนหรือผู้ประเมินควรคำนึงถึงด้วย เช่น การใช้รูบริกภาพรวมกับการประเมินผลรวมเพื่อให้ทราบผลสัมฤทธิ์ที่แสดงถึงความสามารถของผู้เรียนภายหลังจากกระบวนการเรียนการสอนสิ้นสุดลง หรือ การใช้รูบริก

เชิงวิเคราะห์กับการประเมินผลย่อยเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานหรือแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการทำงานโดยมุ่งหวังที่จะให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น เป็นต้น

ในการใช้รูบริกเพื่อการประเมินการรู้สารสนเทศช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

- (1) ผู้เรียนจะทราบเกณฑ์การให้คะแนนของผลการปฏิบัติงานก่อนลงมือปฏิบัติงาน
- (2) ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการตรวจสอบความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง
- (3) ผู้เรียนจะตระหนักถึงงานที่มีคุณภาพโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนที่เป็นมาตรฐานร่วมกัน
- (4) ผู้เรียนใช้รูบริกในการตรวจสอบผลงานที่ทำขึ้นก่อนที่จะมีการปรับปรุงแก้ไข
- (5) ผู้เรียนสามารถใช้รูบริกที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการได้ (Jackson &

Larkin, 2002, p.41)

ดังนั้น การใช้รูบริกในการประเมินการรู้สารสนเทศจึงเป็นการสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนที่จะได้เรียนรู้ตามเกณฑ์การประเมินที่กำหนดขึ้นและความพยายามของผู้เรียนที่จะพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่ความสำเร็จ

ตัวอย่างการประเมินการรู้สารสนเทศโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริกที่จัดทำขึ้นโดย Colorado Department of Education กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่ใช้วัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าจะต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องใดบ้าง โดยจัดแบ่งความรู้และความสามารถของผู้เรียนออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การสร้างผลงานที่มีคุณภาพ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ การมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม และการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยความรับผิดชอบและมีจริยธรรม

การจัดทำรูบริกได้ออกแบบในรูปของตารางแสดงเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นลักษณะสำคัญของผู้รู้สารสนเทศและคุณภาพที่ใช้วัดระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน 4 ระดับ ดังตารางต่อไปนี้ (Colorado Department of Education, 1994, p. 5, 7)

เกณฑ์การประเมิน	ระดับคุณภาพ			
	มีความรู้ความสามารถในเบื้องต้น	มีความชำนาญเพียงบางส่วน	มีความชำนาญ	มีความรู้ความสามารถในขั้นสูง
1. ผู้เรียนในฐานะผู้แสวงหาความรู้	- ต้องการคำแนะนำและความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในการระบุนความต้องการสารสนเทศและการค้นหาสารสนเทศ	- ระบุนความต้องการสารสนเทศ ได้ในบางครั้ง และขอคำแนะนำจากบุคคลอื่นในการค้นหาและใช้สารสนเทศ	- กำหนดความต้องการสารสนเทศและบ่อยครั้งที่สามารถแก้ปัญหาด้วยการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย	- รู้ความต้องการสารสนเทศ และมีความมั่นใจในการแก้ปัญหา ด้วยการเลือกและประมวลผลสารสนเทศ
2. ผู้เรียนในฐานะผู้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพ	- พยายามจัดทำผลงานตามมาตรฐานที่บุคคลอื่นกำหนดไว้	- ต้องการความช่วยเหลือเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานที่ดีและต้องการได้รับการสนับสนุนการจัดทำผลงาน	- เปรียบเทียบผลงานของตนเองกับตัวแบบ และใช้ตัวแบบเป็นตัวอย่างในการจัดทำผลงาน	- จัดทำผลงานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์และเป็นผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานขั้นสูง
3. ผู้เรียนในฐานะผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง	- มีปัญหาในการเลือกทรัพยากรสารสนเทศด้วยตนเองและต้องการให้บุคคลอื่นค้นหาคำตอบให้	- รู้ความต้องการของตนเอง แต่ต้องการให้บุคคลอื่นช่วยค้นหาสารสนเทศให้	- เลือกทรัพยากรสารสนเทศและสืบค้นสารสนเทศด้วยตนเอง	- เลือกทรัพยากรสารสนเทศด้วยตนเองและค้นหาสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการได้เป็นจำนวนมาก

เกณฑ์การ ประเมิน	ระดับคุณภาพ			
	มีความรู้ ความสามารถ ในเบื้องต้น	มีความชำนาญ เพียงบางส่วน	มีความชำนาญ	มีความรู้ ความสามารถ ในขั้นสูง
4. ผู้เรียนในฐานะ สมาชิกกลุ่ม	- ต้องการได้รับการ สนับสนุนเพื่อการ ทำงานกลุ่มและมี ความยุ่งยากที่จะ รับผิดชอบในการ ช่วยทำงานกลุ่ม	- มีส่วนร่วมในการ ทำงานกลุ่มด้วย การนำเสนอความ คิดเห็นและแนวคิด ต่างๆ แต่ไม่ได้รับ การยอมรับ จึง ต้องฟังการ ตัดสินใจของ บุคคลอื่น	- มีส่วนร่วมในการ ทำงานกลุ่มอย่างมี ประสิทธิภาพ ด้วย การช่วยทำงานกลุ่ม ประเมินและใช้ สารสนเทศเพื่อการ ทำงานกลุ่ม	- มีความพร้อมในการ เป็นผู้นำ การอำนวยความสะดวก การ ประนีประนอม หรือ การมีส่วนร่วมใน กลุ่ม และทำงาน ร่วมกับคนอื่นๆ เพื่อ สร้างผลงานได้อย่าง มีประสิทธิภาพ
5. ผู้เรียนในฐานะ ผู้ใช้สารสนเทศ ที่มีความ รับผิดชอบ	- ค้นหาสารสนเทศ และใช้หรือสำเนา สารสนเทศนั้นๆ ได้โดยตรง และ ต้องการได้รับ คำแนะนำเกี่ยวกับ การใช้สารสนเทศ อย่างถูกต้องและ การใช้ทรัพยากร สารสนเทศร่วมกัน	- ให้เกียรติกับ บุคคลที่เป็น เจ้าของแนวคิด เมื่อต้องการใช้ แนวคิดที่แตกต่าง และพยายามที่จะ ใช้สารสนเทศอย่าง ถูกต้องและใช้ ทรัพยากร สารสนเทศร่วมกัน	- ไม่คัดลอกงาน ของบุคคลอื่น มี ความเข้าใจแนวคิด เกี่ยวกับทรัพย์สิน ทางปัญญา ตลอดจนการใช้ สารสนเทศอย่าง ถูกต้องและใช้ ทรัพยากร สารสนเทศร่วมกัน	- ปฏิบัติตามกฎหมาย ลิขสิทธิ์และแนว ปฏิบัติต่างๆ ให้ คำแนะนำบุคคลอื่น เกี่ยวกับทรัพย์สินทาง ปัญญาและสามารถ โต้แย้งถึงความ ถูกต้องในความคิด ของตนเองเมื่อมี บุคคลอื่นคัดค้าน พร้อมทั้งยอมรับและ เคารพในสิทธิของ บุคคลอื่นในการใช้ ทรัพยากรสารสนเทศ ร่วมกัน

บทสรุป

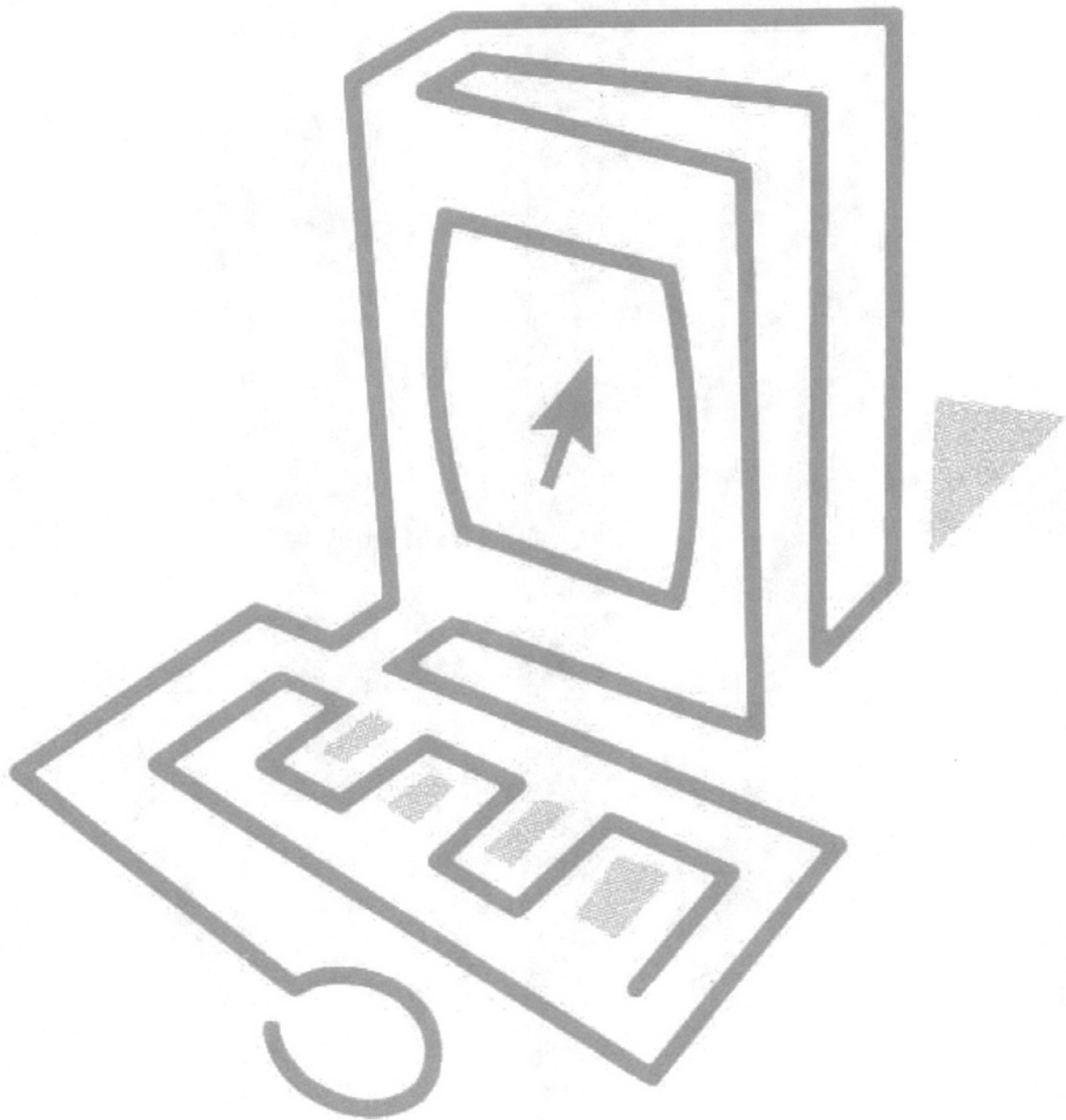
การประเมินการรู้สารสนเทศเป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติโดยมุ่งให้ได้ผลลัพธ์จากการเรียนรู้ของผู้เรียน ความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติงาน การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ การประเมินสามารถวัดความรู้ทางทักษะสารสนเทศของผู้เรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ การเลือกใช้วิธีประเมินที่มีความน่าเชื่อถือและได้ผลที่สะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน การวัดระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน และได้ผลการประเมินที่สะท้อนถึงการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน โดยผู้สอนจะต้องเลือกใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริงที่มุ่งเน้นการวัดความคิดเชิงวิเคราะห์และกระบวนการเรียนรู้ที่สะท้อนจากผลการปฏิบัติงานของผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินการรู้สารสนเทศที่มีความเหมาะสมและหลากหลาย โดยเฉพาะการเลือกใช้เทคนิคการประเมินการรู้สารสนเทศที่เป็นเกณฑ์การประเมินผู้เรียนที่เหมาะสมมากที่สุดในการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนจากการเรียนรู้ตามกระบวนการรู้สารสนเทศที่ได้เรียนรู้ในชั้นเรียนจนนำไปสู่การปฏิบัติเป็นผลงานที่มีคุณภาพต่อไป

บรรณานุกรม

- Association of College & Research Libraries. (2003). **Characteristics of programs of information literacy that illustrate best practices: A guideline**. Retrieved December 19, 2006, from <http://www.ala.org/ACRLPrinterTemplate.cfm>
- Colorado Department of Education. (1994). **Colorado model information literacy guidelines**. Retrieved December 19, 2006, from <http://education.colorado.edu/studentdossier/Resources/coloradocontentstandards/rubric.pdf>
- Donham, J., & Stein, B.B. (1999). Assessment: A tool for developing lifelong learners. In B.K. Stripling. (Ed.). **Learning and libraries in an information age: Principles and Practice** (pp.206-228). Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- Eisenberg, M.B., Lowe, C.A., & Spitzer, K.L. (2004). **Information literacy: Essential skills for the information age** (2nd ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Fullerton, A., & Leckie, G.J. (2002). Information literacy and higher education. In A. Kent. (Ed.). **Encyclopedia of library and information science** (Vol.70, pp.190-206). New York: Marcel Dekker.
- Jackson, C.W., & Larkin, M.J. (2002). RUBRIC: Teaching students to use grading rubrics. **The Council for Exceptional Children**, 35 (1), 40-45.
- Jackson, M.M. (1994). Library information skills and standardized achievement tests. In C.C. Kuhlthau. (Ed.). **Assessment and the school library media center** (pp.25-32). Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- Lindauer, B.G. (2004). The three arenas of information literacy assessment. **Reference & User Services Quarterly**, 44 (2), 122-129.
- Stripling, B.K. (1994). Assessment of student performance: The fourth step in the instructional design process. In C.C. Kuhlthau. (Ed.). **Assessment and the school library media center** (pp.77-97). Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Thomas, N.P. (1999). **Information literacy and information skills instruction: Applying research to practice in the school library media center.** Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Webber, S., & Johnston, B. (2003). Assessment for information literacy: Vision and reality. In A. Martin, & H. Rader. **Information and IT literacy: Enabling learning in the 21st Century** (pp.101-111). London: Facet.

ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
Suan Dusit Book Center Project

BOOK DUSIT

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยออสเตรเลีย *

กองบรรณาธิการ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Standards) ของสภาบรรณารักษ์มหาวิทยาลัยออสเตรเลีย (Council of Australian University Librarians) ได้จัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศออสเตรเลียเมื่อ ค.ศ. 2000 โดยมีการจัดประชุมสัมมนาระหว่างวันที่ 22-23 กันยายน ค.ศ. 2000 ณ มหาวิทยาลัยออสเตรเลียใต้ (University of South Australia) มีผู้เข้าร่วมประชุมโดยเป็นผู้แทนจากมหาวิทยาลัยของประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ผู้แทนจากโรงเรียน ผู้แทนจากฝ่ายการศึกษา ผู้แทนจากสภาห้องสมุดแห่งออสเตรเลีย และผู้แทนจากสมาคมห้องสมุดและสารสนเทศแห่งออสเตรเลีย จำนวน 62 คน

ที่ประชุมได้ศึกษาที่มาของการกำหนดมาตรฐานจากเอกสาร รายงานการวิจัย และการฝึกปฏิบัติ และที่สำคัญได้ยึดมาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับการอุดมศึกษา (Information literacy standards for higher education) ของสมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและการวิจัย (Association of College and Research Libraries) ที่ประกาศใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลักในการจัดทำมาตรฐาน

กองบรรณาธิการเห็นเป็นประโยชน์ในการศึกษาจึงได้แปลมาตรฐานเพื่อให้ทราบสาระของมาตรฐานดังกล่าว

มาตรฐานและผลลัพธ์

มาตรฐานที่ 1

ผู้รู้สารสนเทศรู้ถึงความต้องการสารสนเทศ และกำหนดขอบเขตความต้องการสารสนเทศได้

* Council of Australian University Librarians. (2001). **Information literacy standards.**

ผลลัพธ์

1.1 ผู้รู้สารสนเทศสามารถระบุและแสดงความต้องการสารสนเทศของตนได้ชัดเจน

ตัวอย่าง

1.1.1 ปรีกษากับบุคคลอื่น ประกอบด้วยเพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญสนทนากับบุคคลอื่น และสนทนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในหัวข้อที่ศึกษาเพื่อกำหนดเรื่องหรือสารสนเทศอื่น ๆ ที่ต้องการ

1.1.2 สืบหาแหล่งสารสนเทศทั่วไปเพื่อให้เข้าใจในหัวข้อที่จะศึกษามากขึ้น

1.1.3 ระบุแนวความคิดหลัก และกำหนดคำศัพท์ที่สอดคล้องกับทิศทางการถามเกี่ยวกับสารสนเทศที่ต้องการได้รับ

1.1.4 ระบุหรือแก้ไขความต้องการสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ

1.1.5 มีความเข้าใจว่าสารสนเทศนั้นสามารถบูรณาการเข้ากับความคิดที่มีอยู่เดิม ประสิทธิภาพ และ/หรือวิเคราะห์สร้างเป็นสารสนเทศชิ้นใหม่

1.1.6 กำหนดกรอบความรู้ที่มีอยู่เดิม

1.2 ผู้รู้สารสนเทศเข้าใจจุดมุ่งหมาย ขอบเขต และความเหมาะสมของแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย

ตัวอย่าง

1.2.1 เข้าใจวงจรการผลิต การรวบรวม การเผยแพร่สารสนเทศที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.2.2 รู้ถึงการจัดหมวดหมู่ของความรู้ซึ่งแตกต่างกันไปตามสาขาวิชาซึ่งส่งผลต่อวงจรการผลิต การรวบรวมสารสนเทศ และการเข้าถึงแต่ละสาขาวิชา

1.2.3 แยกแยะคุณค่าความแตกต่างของแหล่งสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บุคคล ตัวแทน วัสดุมีเดีย ฐานข้อมูล เว็บไซต์ ชุดข้อมูล วัตถุทัศนวัสดุ หนังสือ

1.2.4 สามารถแยกแยะสื่อตามวัตถุประสงค์การผลิตสำหรับกลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกันได้ เช่น สารสนเทศทั่วไปกับสารสนเทศวิชาการ สารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน สารสนเทศที่เป็นอดีต

1.2.5 อธิบายความแตกต่างระหว่างแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ และทุติยภูมิ โดยตระหนักว่าแหล่งสารสนเทศนั้นมีคุณค่าและลักษณะการใช้ที่แตกต่างกันตามสาขาวิชา

1.2.6 เข้าใจว่าสารสนเทศที่เป็นข้อมูลดิบนั้นมาจากแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ

1.3 ผู้รู้สารสนเทศ สามารถพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและประโยชน์ที่จะได้รับจากสารสนเทศที่ต้องการ ตัวอย่าง

1.3.1 กำหนดสารสนเทศที่ต้องการใช้และตัดสินใจใช้ กระบวนการค้นหาสารสนเทศอย่างกว้างขวาง เช่น การใช้แหล่งทรัพยากรจากที่อื่น ๆ นอกเหนือจากแหล่งที่เคยใช้ อันได้แก่ รูปภาพ วีดีโอ เอกสาร หรือแผ่นเสียง บริการรับส่งเอกสาร

1.3.2 พิจารณาถึงความยืดหยุ่นของการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เพื่อช่วยในการรวบรวมสารสนเทศที่ต้องการ และความเข้าใจบริบทของเรื่อง

1.3.3 กำหนดแผนและช่วงระยะเวลา ที่ต้องการสารสนเทศ

1.4 ผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินค่าใช้จ่ายของสารสนเทศที่ต้องการใช้ได้ ตัวอย่าง

1.4.1 ทบทวน ปรับปรุงหรือแก้ไขคำถามเกี่ยวกับสารสนเทศที่ต้องการให้ชัดเจน

1.4.2 ใช้และสามารถกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกทรัพยากรสารสนเทศ

มาตรฐานที่ 2 ผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลลัพธ์

2.1 ผู้รู้สารสนเทศสามารถเลือกสรรกระบวนการสืบค้นที่เหมาะสม หรือ เลือกสรรเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ

ตัวอย่าง

2.1.1 กำหนดวิธีการที่ใช้ศึกษาได้เหมาะสม เช่น การทดลอง การสาธิต การทำงานภาคสนาม

2.1.2 ศึกษาประโยชน์และประยุกต์ใช้กระบวนการสืบค้นหลาย ๆ วิธี

2.1.3 ศึกษาขอบเขต เนื้อหา และ โครงสร้างของเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ

2.1.4 คัดเลือกวิธีการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เหมาะสมเพื่อเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการใช้ จากวิธีการศึกษา หรือเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ

2.1.5 ปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศเพื่อที่จะช่วยให้ทราบถึงเครื่องมือค้นหาสารสนเทศ

2.2 ผู้รู้สารสนเทศสามารถกำหนดกลยุทธ์การสืบค้นสารสนเทศและดำเนินการตามที่ต้องการแบบใดได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่าง

2.2.1 วางแผนการค้นคว้าที่เหมาะสมกับวิธีการที่ศึกษา

2.2.2 กำหนดคำสำคัญ คำพ้อง และคำที่สัมพันธ์กับสารสนเทศที่ต้องการใช้ได้

2.2.3 คัดเลือกคำศัพท์ควบคุมที่เฉพาะเจาะจง หรือหมวดหมู่เฉพาะของสาขาวิชา หรือเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ

2.2.4 กำหนดกลยุทธ์การสืบค้นโดยใช้คำสั่งที่เหมาะสมกับ เครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ เช่น ทรรกบิติน การตัดปลายคำ ฐานข้อมูล โปรแกรมค้นหา หรือการใช้เครื่องมือที่มีอยู่ภายในแหล่งนั้น ๆ เช่น ใช้ดรรชนี สำหรับการค้นหาในหนังสือ

2.2.5 ปรับปรุงกลยุทธ์การสืบค้นไปใช้กับเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศต่าง ๆ โดยใช้คำสั่งที่เหมาะสม การใช้โปรโตคอล และตัวค้นหาข้อมูล

2.2.6 ปรับปรุงกระบวนการสืบค้นที่เหมาะสมกับสาขาวิชา

2.3 ผู้รู้สารสนเทศสามารถใช้วิธีการค้นคืนสารสนเทศโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

ตัวอย่าง

2.3.1 ใช้เครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศต่าง ๆ ในการค้นคืนสารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย

2.3.2 ใช้แผนการจัดหมู่ระบบต่าง ๆ เช่น ระบบเลขเรียกหนังสือหรือดรรชนี เพื่อเข้าถึงสารสนเทศภายในห้องสมุดและแหล่งอื่น ๆ

2.3.3 ใช้บริการออนไลน์หรือใช้บริการจากบุคคลเพื่อค้นหา สารสนเทศที่ต้องการ เช่น บริการจัดส่งเอกสาร สมาคมวิชาชีพ หน่วยงานการวิจัย แหล่งสารสนเทศชุมชน ผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ

2.3.4 ใช้การสำรวจ เขียนจดหมาย การสัมภาษณ์ และวิธีการอื่น ๆ ตามความต้องการเพื่อค้นหาสารสนเทศปฐมภูมิ

**มาตรฐานที่ 3 ผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินคุณค่าสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศอย่างมี
วิจารณญาณและบูรณาการสารสนเทศที่เลือกสรรแล้วเข้ากับความรู้เดิม**

ผลลัพธ์

3.1 ผู้รู้สารสนเทศสามารถประเมินการใช้ประโยชน์ของสารสนเทศที่เข้าถึงได้

ตัวอย่าง

3.1.1 ประเมินด้านปริมาณ คุณภาพ และความสอดคล้องกับผลการค้นหาเพื่อเป็นแนวทางใน
การเลือกเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ หรือวิธีการศึกษาอื่นที่ได้ประโยชน์มากที่สุด

3.1.2 บอกถึงข้อบกพร่องในการค้นคืน และกำหนดกลยุทธ์การสืบค้นที่ควรปรับปรุง

3.1.3 ทำการค้นหาซ้ำโดยการปรับปรุงกลยุทธ์การสืบค้นถ้าจำเป็น

3.2 ผู้รู้สารสนเทศสามารถสรุปแนวคิดสำคัญของสารสนเทศที่รวบรวมได้

ตัวอย่าง

3.2.1 อ่านข้อความและรวบรวมใจความสำคัญของเรื่องได้

3.2.1 เรียบเรียงสารสำคัญเป็นคำพูดของตนเองและคัดเลือกข้อมูลที่ต้องการ

3.2.3 ระบุนวัตกรรมที่สามารถนำไปอ้างอิงได้

**3.3 ผู้รู้สารสนเทศสามารถอธิบายและประยุกต์ใช้เกณฑ์ขั้นต้นในการประเมินสารสนเทศและแหล่ง
สารสนเทศได้**

ตัวอย่าง

3.3.1 ตรวจสอบและเปรียบเทียบสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อประเมินค่าความ
เชื่อถือของเนื้อหา ความเที่ยงตรง ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของผู้แต่ง ความทันสมัย ทัศนคติหรือ
ความคลาดเคลื่อนของสารสนเทศได้

3.3.2 วิเคราะห์โครงสร้างและเหตุผลเพื่อสนับสนุนข้อพิสูจน์หรือวิธีการศึกษา

3.3.3 พิจารณาและรู้ถึงคำถามที่ถกเถียง การปลอมแปลง หรือการชักย้ายสารสนเทศ

3.3.4 ดำเนินถึงบริบทด้านวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพซึ่งเป็นบริบทของสารสนเทศที่สร้าง
ขึ้นและเข้าใจผลกระทบที่มีต่อการแปลความสารสนเทศ

3.3.5 พิจารณาและเข้าใจความเป็นอคติของตัวเองกับบริบททางด้านวัฒนธรรม

3.4 ผู้รู้สารสนเทศสามารถเข้าใจและแปลความหมายสารสนเทศอย่างมีเหตุผล โดยการสนทนากับบุคคลอื่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และ/หรือผู้ปฏิบัติงานต่างๆ

ตัวอย่าง

3.4.1 มีส่วนร่วมการอภิปรายในกลุ่มและการอภิปรายอื่นๆ

3.4.2 มีส่วนร่วมในการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ออกแบบ การบรรยายแบบต่างๆ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ กระดานแจ้งข่าว ห้องสนทนา

3.4.3 ขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เครื่องมือหลายแบบ เช่น การสัมภาษณ์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ บริการจดหมายข่าว

3.5 ผู้รู้สารสนเทศสามารถพิจารณาบททวนว่าคำถามที่ตั้งไว้ในช่วงแรกควรจะได้รับการปรับปรุงหรือไม่

ตัวอย่าง

3.5.1 ตัดสินใจได้ว่ามีความพึงพอใจในสารสนเทศที่พบนั้น หรือต้องการสารสนเทศอื่นเพิ่มเติม

3.5.2 ทบทวนกลยุทธ์การสืบค้นและเพิ่มเติมแนวความคิดอื่นตามความจำเป็น

3.5.3 ทบทวนการใช้เครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ และขยายไปยังเครื่องมืออื่นตามความจำเป็นได้

มาตรฐานที่ 4 ผู้รู้สารสนเทศสามารถจัดหมวดหมู่ เก็บรวบรวม ถ่ายโอน และร่างสารสนเทศ ที่รวบรวมได้ หรือผลิตขึ้นมาใหม่ได้

ผลลัพธ์

4.1 ผู้รู้สารสนเทศสามารถติดต่อขอความ บันทึกและจัดการสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศ

ตัวอย่าง

4.1.1 คัดเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการจัดการกับสารสนเทศที่ต้องการได้ เช่น ใช้วิธีการคัดลอก/วาง ถ่ายเอกสาร เครื่องสแกนเนอร์(Scanner) อุปกรณ์วิดิทัศน์ หรือเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจต่างๆ

4.1.2 สร้างระบบ วางโครงสร้างเพื่อจัดการสารสนเทศได้ เช่น บัตรบันทึกข้อมูล บันทึกตอนท้าย

4.1.3 พิจารณาแยกแยะความแตกต่างระหว่างแหล่งสารสนเทศแต่ละประเภท เข้าใจส่วนประกอบ และเขียนรูปแบบการอ้างอิงแหล่งสารสนเทศได้

4.1.4 บันทึกสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ เพื่อใช้สำหรับการอ้างอิงในอนาคต

4.1.5 จัดการกับเอกสาร รูปภาพ และข้อมูลที่เป็นดิจิทัลที่ต้องการ โดยเปลี่ยนรูปสิ่งเหล่านี้จากรูปแบบ และตำแหน่งเดิมและปรับเปลี่ยนไปเป็นเนื้อหาในรูปแบบใหม่

4.2 ผู้รู้สารสนเทศควรระวังรักษาระบบ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ของระบบ

ตัวอย่าง

4.2.1 เคารพสิทธิต่างๆ ของผู้ใช้ทุกคน และไม่ทำทรัพยากรสารสนเทศเสียหาย

4.2.2 อ้างอิงทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้อย่างถูกต้อง

4.2.3 ระมัดระวังที่จะแพร่ไวรัสคอมพิวเตอร์

4.3 ผู้รู้สารสนเทศเข้าใจการจัดการ การจัดเก็บ และการเผยแพร่เอกสารข้อมูล รูปภาพหรือเสียง อย่างถูกกฎหมายได้

ตัวอย่าง

4.3.1 ปฏิบัติตามข้อกำหนดตามกฎหมาย และพระราชบัญญัติ

4.3.2 ยอมรับความประสงค์ของข้าพเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา

4.3.3 เข้าใจเรื่องลิขสิทธิ์ และกฎหมายสิทธิส่วนบุคคล และเคารพทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ

4.3.4 การจัดการ การตีพิมพ์ และการเผยแพร่สารสนเทศต้อง ไม่ละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์หรือสิทธิส่วนบุคคล

4.3.5 มีความเข้าใจข้อตกลง ในการจัดหาและการเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษา และการวิจัย

มาตรฐานที่ 5 ผู้รู้สารสนเทศควรขยาย ตีกรอบ หรือวางโครงร่าง หรือสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ โดยบูรณาการจากความรู้เดิม และความรู้ใหม่ เป็นของตนหรือของกลุ่มได้

ผลลัพธ์

5.1 ผู้รู้สารสนเทศสามารถประยุกต์ใช้สารสนเทศเดิมและสารสนเทศใหม่ในการวางแผนและสร้างสรรค์ผลงานที่กำหนดไว้ได้

ตัวอย่าง

- 5.1.1 มีความเข้าใจว่าสารสนเทศและความรู้ในสาขาวิชาใดๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการสัมมนาและการค้นคว้าวิจัย
- 5.1.2 จัดการกับเนื้อหาในลักษณะที่สนับสนุนจุดประสงค์ และรูปแบบของงานที่ต้องการ เช่น ทำโครงเรื่อง ทำฉบับร่าง กระดานข่าว
- 5.1.3 อธิบายถึงความรู้และทักษะต่างๆ ที่มาจากประสบการณ์เดิมได้อย่างชัดเจนเพื่อวางแผนและสร้างสรรค์ผลงาน
- 5.1.4 บุรณาการสารสนเทศใหม่ รวมทั้งทำแนวคิดในลักษณะที่สนับสนุนจุดประสงค์ของผลงานที่ต้องการ

5.2 ผู้รู้สารสนเทศสามารถสังเคราะห์แนวคิดหลักเพื่อสร้างเป็นแนว ความคิดใหม่

ตัวอย่าง

- 5.2.1 รู้ถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างความคิดรวบยอดที่นำมา รวมกันและพยายามใช้ให้เป็นประโยชน์
- 5.2.2 สังเคราะห์ แล้วตั้งสมมุติฐานได้ว่าควรศึกษาหรือค้นหา สารสนเทศอื่นเพิ่มเติมหรือไม่
- 5.2.3 ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ตารางแผ่นข้อมูล ฐานข้อมูล มัลติมีเดีย และอุปกรณ์วัดทัศน์ เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของความคิด และปรากฏการณ์ต่างๆ

5.3 ผู้รู้สารสนเทศสามารถเปรียบเทียบความรู้ใหม่ กับความรู้เดิมเพื่อ ให้ทราบถึงคุณค่าที่เพิ่มขึ้น สิ่ง ที่ขัดแย้งกัน หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆ ของสารสนเทศได้

ตัวอย่าง

- 5.3.1 กำหนดได้ว่ามีความพอใจสารสนเทศที่ได้ หรือต้องการ สารสนเทศอื่นๆ
- 5.3.2 ใช้เหตุผลในการคัดเลือกเกณฑ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ว่าสารสนเทศที่รวบรวมมาได้นั้นขัดแย้งกับสารสนเทศที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ หรือไม่
- 5.3.3 สรุปสารสนเทศที่รวบรวมได้
- 5.3.4 ทดสอบทฤษฎีด้วยเทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับสาขานั้นๆ เช่น การสาธิต การทดลอง

5.3.5 กำหนดความถูกต้องที่เป็นไปได้โดยการตั้งคำถามถึงแหล่งข้อมูล ข้อจำกัดของเครื่องมือ รวบรวมสารสนเทศ หรือกลยุทธ์ และความมีเหตุผลของการสรุปความ เพื่อเปรียบเทียบกับสารสนเทศ หรือความรู้ที่มีอยู่เดิม

5.3.6 คัดเลือกสารสนเทศที่รวบรวมได้ให้ตรงกับหัวข้อที่ศึกษา

5.4 ผู้รู้สารสนเทศสามารถทบทวนกระบวนการที่พัฒนาเพื่อผลิตผลงานที่ต้องการได้

ตัวอย่าง

5.4.1 คงไว้ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกระบวนการค้นหาสารสนเทศ การประเมินและกระบวนการสื่อสารสนเทศ

5.4.2 ทบทวนความรู้ วิเคราะห์ความสำเร็จ ความล้มเหลว และกลยุทธ์ทางเลือกที่ผ่านมา

5.5 ผู้รู้สารสนเทศสามารถสื่อสารความรู้ ความคิดไปสู่บุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่าง

5.5.1 เลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับเนื้อหา และผู้รับสารสนเทศ

5.5.2 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในการผลิตงานที่ต้องการได้

5.5.3 ผลิตงานโดยคำนึงถึงการออกแบบและการสื่อสารสนเทศที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม

5.5.4 สามารถสื่อสารอย่างชัดเจนด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับที่เป็นเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 6 ผู้รู้สารสนเทศมีความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคม เกี่ยวเนื่องกับการใช้ การเข้าถึงสารสนเทศ รวมทั้งใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรม ขอบด้วยกฎหมาย และเคารพสิทธิต่าง ๆ

ผลลัพธ์

6.1 ผู้รู้สารสนเทศมีความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม จริยธรรม กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อม สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศได้

ตัวอย่าง

6.1.1 ระบุและสามารถอภิปรายประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลและความปลอดภัยในการ ใช้สิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์

6.1.2 ระบุและสามารถอธิบายประเด็นที่เกี่ยวกับการเข้าถึง สารสนเทศทั้งที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย กับที่เสียค่าใช้จ่าย

6.1.3 ระบุและสามารถอธิบายประเด็นที่เกี่ยวกับการตรวจสอบสารสนเทศและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

6.1.4 มีความเข้าใจทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ และการใช้วัสดุที่มีลิขสิทธิ์อย่างถูกต้อง

6.1.5 เข้าใจถึงความเหลื่อมล้ำด้านสารสนเทศ ตามปัจจัยทางสภาพเศรษฐกิจของสังคม

6.2 ผู้รู้สารสนเทศควรปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ นโยบาย และมารยาทที่เกี่ยวกับการเข้าถึง และการใช้ทรัพยากรสารสนเทศได้

ตัวอย่าง

6.2.1 เข้าใจการจัดหา การจัดเก็บ และการเผยแพร่เอกสาร ข้อมูล รูปภาพ หรือเสียง อย่างถูกกฎหมายได้

6.2.2 ปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ

6.2.3 มีความเข้าใจว่าการลอกเลียนผลงานของคนอื่นเป็นเช่นไร (Plagiarism) และไม่แอบอ้างเอาผลงานหรือความคิดของผู้อื่นมาเป็นของตน

6.2.4 มีความเข้าใจนโยบายของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

6.2.5 มีส่วนร่วมในการอธิบายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ขอมรับและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น มารยาทเครือข่าย

6.3 ผู้รู้สารสนเทศควรอ้างอิงแหล่งสารสนเทศในการสื่อสารผลงาน

ตัวอย่าง

6.3.1 คัดเลือก รูปแบบการอ้างอิงสารสนเทศได้เหมาะสมและใช้ในการอ้างอิงแหล่งสารสนเทศ

6.3.2 ขอมรับว่าแหล่งสารสนเทศนั้นมีสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

6.3.3 มีความเข้าใจและเคารพความเชื่อดั้งเดิม และขอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศ

มาตรฐานที่ 7 ผู้รู้สารสนเทศควรตระหนักถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้น จำเป็นต้องมีการรู้สารสนเทศ

ผลลัพธ์

7.1 ผู้รู้สารสนเทศเห็นคุณค่าการรู้สารสนเทศจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระตลอดชีวิต

ตัวอย่าง

7.1.1 ใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลายเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจต่างๆ

7.1.2 ค้นหา จัดเก็บ เผยแพร่สารสนเทศตามสาขาต่าง ๆ ที่สนใจและ/หรือสาขาที่เชี่ยวชาญ โดยการติดตามจากแหล่งสารสนเทศ

7.1.3 มีความพึงพอใจและบรรลุผลสำเร็จในการใช้สารสนเทศและแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ

7.1.4 ติดตามแหล่งสารสนเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศและวิธีการสืบค้นให้ทันสมัยเสมอ

7.1.5 ตระหนักว่ากระบวนการค้นหาสารสนเทศหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ไม่คงที่

7.2 ผู้รู้สารสนเทศสามารถพิจารณาว่าสารสนเทศใหม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันประชาธิปไตย และผลกระทบต่อบุคคลหรือไม่ และค่อย ๆ ประสานความแตกต่างนั้น

ตัวอย่าง

7.2.1 ระบุความแตกต่างของค่านิยมที่หมุนเวียนเป็นสารสนเทศใหม่ หรือสารสนเทศมีความเกี่ยวข้องกับค่านิยมของบุคคลและความเชื่อต่าง ๆ

7.2.2 ใช้เหตุผลที่จะยอมรับหรือปฏิเสธแนวความคิดที่พบได้

7.2.3 รักษาหรือเชื่อมต่อกับค่านิยมโดยใช้ความรู้และประสบการณ์

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
Office of Academic Resources and Information

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ: ความจำเป็นสำหรับประเทศไทย

เบญยาวั เปรมกุลอุตร*

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy: IL) เป็นประเด็นที่บรรณารักษ์และบุคคลในวิชาชีพสารสนเทศให้ความสนใจตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เนื่องจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ และตั้งแต่ปี 1974 เป็นต้นมา บรรณารักษ์ได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้มากขึ้น และมีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสนใจกับเรื่อง “การรู้สารสนเทศ” มากกว่าประเทศอื่นๆ และมีหลายหน่วยงานที่ทำงานด้านนี้ ซึ่งส่วนมากเป็นสมาคมทางด้านห้องสมุดและสมาคมทางการศึกษา เช่น สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA) สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (ACRL) สมาคมเทคโนโลยีทางการศึกษานานาชาติ (ITEA) สมาคมอุดมศึกษาอเมริกัน (AAHE) และสมาคมด้านสารสนเทศทางเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (ISTE) โดยมีการยอมรับว่า การรู้สารสนเทศเป็นทักษะที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

สำหรับคำและความหมายของการรู้สารสนเทศนั้น มีการใช้คำและให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันไป เช่น บางครั้งใช้คำว่า Information Literacy บางครั้งใช้คำว่า Information Competency หรือบางครั้งใช้คำว่า Information Skills แต่คำว่า Information Literacy เป็นคำที่ใช้แพร่หลายมากที่สุด ส่วนในการให้คำจำกัดความหมายของการรู้สารสนเทศ นั้น ไม่ได้ให้เดี่ยวๆ แต่มักจะกล่าวรวมกับคน นั่นคือ การเป็นผู้รู้สารสนเทศ ซึ่ง สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (Association of College and Research Library, ACRL) ได้ให้ความหมายว่า การเป็นผู้รู้สารสนเทศ คือ “การที่บุคคลนั้นสามารถตระหนักว่าตนเองต้องการสารสนเทศและมีความสามารถในการระบุตำแหน่งที่อยู่ของสารสนเทศ ประเมินสารสนเทศ และใช้สารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการตั้ง National Forum on Information Literacy ขึ้นในปี ค.ศ. 1989 และ Institute for Information Literacy ในปี ค.ศ. 1998 และมีการกำหนดมาตรฐานทางการรู้สารสนเทศขึ้นมา 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานการรู้สารสนเทศในระดับโรงเรียน และมาตรฐานการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษา มาตรฐานทั้ง 2 มาตรฐานมีรายละเอียดดังนี้

* นักวิจัย สำนักวิจัยและบริการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี พระจอมเกล้าธนบุรี

มาตรฐานการรู้สารสนเทศในระดับโรงเรียน

สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนอเมริกัน (American Association of School Librarians – AASL) ได้กำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศ 9 ประการสำหรับนักเรียน (The Nine Information Literacy Standards for Student Learning) ซึ่งได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ.1998 ใน Information Power : Building Partnership for Learning มาตรฐานทั้ง 9 มาตรฐานนี้ถูกจัดอยู่ใน 3 กลุ่ม คือ

การรู้สารสนเทศ (information literacy) ประกอบด้วยมาตรฐานดังนี้

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศ สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

มาตรฐานที่ 2 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศ สามารถประเมินสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ

มาตรฐานที่ 3 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศ สามารถใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ การเรียนรู้อย่างเสรี (independent learning) ประกอบด้วยมาตรฐานดังนี้

มาตรฐานที่ 4 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศจะเป็นผู้เรียนรู้อย่างเสรีและติดตามค้นหาสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับความสนใจส่วนตัวได้

มาตรฐานที่ 5 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศจะเป็นผู้เรียนรู้อย่างเสรี มีความซาบซึ้งในวรรณคดี และงานสร้างสรรค์อื่นๆที่แสดงออกผ่านสารสนเทศ

มาตรฐานที่ 6 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศจะเป็นผู้เรียนรู้อย่างเสรี และพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในการค้นหาสารสนเทศและการสร้างความรู้ การรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) ประกอบด้วยมาตรฐานดังนี้

มาตรฐานที่ 7 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศเป็นผู้ที่อุทิศตนต่อสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศที่มีต่อสังคมประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 8 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศเป็นผู้ที่อุทิศตนต่อสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งมีจริยธรรมในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐานที่ 9 นักเรียนผู้รู้สารสนเทศเป็นผู้ที่อุทิศตนต่อสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในการศึกษาและสร้างสารสนเทศ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา

สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (Association of College and Research Library, ACRL) ได้กำหนดมาตรฐานด้านการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษา (Information Literacy

Competency Standards for Higher Education) ขึ้นมาในปี 2000 โดยได้นำเสนอมาตรฐานการรู้สารสนเทศของนักศึกษาไว้ 5 มาตรฐาน ดังรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ 1 นักศึกษาสามารถกำหนดลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

มาตรฐานที่ 3 นักศึกษาสามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งที่ผลิตสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถบูรณาการสารสนเทศที่คัดเลือกแล้วเข้ากับระบบฐานความรู้และค่านิยมของตนเองได้

มาตรฐานที่ 4 นักศึกษาในฐานะบุคคลและสมาชิกของกลุ่มต่างๆ สามารถใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

มาตรฐานที่ 5 นักศึกษามีความเข้าใจในประเด็นด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมสารสนเทศรวมทั้งผลที่เกิดจากการใช้และการเข้าถึงสารสนเทศอย่างถูกต้องทั้งทางจริยธรรมและกฎหมาย

โดยในแต่ละมาตรฐานจะมีดัชนีชี้วัดการดำเนินงาน (performance Indicator) และมีดัชนีวัดผลลัพธ์ที่ตามมา (outcomes) อีกด้วย

มาตรฐานการรู้สารสนเทศของ ACRL นี้มีการนำไปประยุกต์ใช้หลายระดับ เช่น ในระดับรัฐ (เช่นที่ Colorado, Wisconsin and Oregon) และระดับอุดมศึกษา (เช่น King's College, University of Louisville, University of Washington, University of Iowa) และยังมีสถาบันเกี่ยวกับการประกันคุณภาพหลายแห่ง ได้นำเอามาตรฐานนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินสถานศึกษา เช่น Middle States Commission on Higher Education, New England Association of Schools and Colleges เป็นต้น นอกจากนี้มาตรฐานนี้ยังได้รับการแปลและนำไปใช้ในหลายประเทศ เช่น ฟินแลนด์ เยอรมัน และสเปน บางประเทศ เช่น ฟินแลนด์ ได้นำเอามาตรฐานของ ACRL ไปพิจารณาใช้ร่วมกับโมเดลของอังกฤษคือ SCONUL เพื่อให้เหมาะสมกับระบบการศึกษาของประเทศตน

โมเดลการรู้สารสนเทศในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ สมาคม SCONUL (Society of College, National and University Libraries) ได้พัฒนาโมเดลของการรู้สารสนเทศขึ้นมาแทนการกำหนดเป็นมาตรฐานเหมือนในประเทศสหรัฐอเมริกา โมเดลนี้เรียกว่า Seven Pillars of Information Literacy ซึ่งได้กำหนดทักษะ 7 ด้าน ของการเป็นผู้รู้สารสนเทศ คือ

1. ความสามารถในการตระหนักว่าตนเองต้องการสารสนเทศ
2. ความสามารถในการแสดงให้เห็นความแตกต่างของวิธีการระบุช่องว่างทางสารสนเทศ
3. ความสามารถในการสร้างกลยุทธ์ในการกำหนดแหล่งที่เก็บสารสนเทศ
4. ความสามารถในการกำหนดที่เก็บและเข้าถึงสารสนเทศ
5. ความสามารถในการเปรียบเทียบและประเมินสารสนเทศที่ได้รับจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ
6. ความสามารถในการจัดการ ประยุกต์ และแลกเปลี่ยนสารสนเทศกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆกัน
7. ความสามารถในการสังเคราะห์ และพัฒนาสารสนเทศที่มีอยู่ ไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

มาตรฐานการรู้สารสนเทศในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

ออสเตรเลีย โดย คณะกรรมการบรรณารักษ์อุดมศึกษา (Council of Australian University Librarian – CAUL) ได้นำเอามาตรฐานของ ACRL ไปประยุกต์ใช้ในปี ค.ศ.2001 โดยเปลี่ยนคำว่า นักศึกษา (student) เป็น บุคคลทุกคน (person) ซึ่งหมายรวมถึง อาจารย์ นักศึกษา และผู้ใช้ทั่วไปด้วย และได้เพิ่มมาตรฐานที่ 7 ขึ้นมาในมาตรฐานฉบับแรก (version 1) นั่นคือ มาตรฐานที่กำหนดว่า “ผู้รู้สารสนเทศ ตระหนักดีว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองนั้น ต้องมีทักษะด้านการรู้สารสนเทศ”

อย่างไรก็ตาม ในมาตรฐานฉบับที่ 2 (version 2) ซึ่งเผยแพร่ในปี ค.ศ. 2004 ได้ยกเลิกมาตรฐานข้อนี้ และยังสามารถเปลี่ยนชื่อจากคำว่า มาตรฐาน (standard) มาเป็นคำว่า กรอบโครงสร้าง (framework) โดยได้กำหนดในกรอบโครงสร้างว่า บุคคลผู้รู้สารสนเทศ มีลักษณะดังนี้

สามารถตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศรวมทั้งสามารถกำหนดลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการได้

สามารถค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สามารถประเมินผลเชิงวิเคราะห้กับสารสนเทศและกระบวนการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้
สามารถจัดการกับสารสนเทศทั้งที่ค้นหามาได้ หรือที่สร้างขึ้นใหม่

สามารถประยุกต์ใช้สารสนเทศเดิมที่มีอยู่เข้ากับสารสนเทศใหม่ เพื่อสร้างแนวความคิดใหม่ หรือสร้างความเข้าใจใหม่ได้

สามารถใช้สารสนเทศด้วยความเข้าใจ และยอมรับในประเด็นทางด้านวัฒนธรรม จริยธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมขณะใช้สารสนเทศนั้นๆ ได้

นอกจากนี้ยังมีรายงานการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศในประเทศอื่นๆ เช่นกัน เช่น แคนาดา จีน ญี่ปุ่น เม็กซิโก นามิเบีย สิงคโปร์ และอาฟริกาใต้ ดังนั้นจะเห็นว่า ในยุคแห่งความก้าวหน้าด้านสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์และสื่อดิจิทัล ซึ่งทำให้สารสนเทศมีจำนวนมากมายมหาศาล และมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตในยุคนี้ ทำให้ประเด็นเรื่องการรู้สารสนเทศของแต่ละบุคคล เป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะบุคคลที่ไร้ซึ่งทักษะในการเป็นผู้รู้สารสนเทศ บุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่เสียเปรียบในการดำรงตนในสังคมยุคดิจิทัลอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น จึงควรมีการบูรณาการทักษะด้านการรู้สารสนเทศนี้เข้าไปในระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา เพื่อที่จะปลูกฝังให้ประชาชนทุกคนมีทักษะด้านการรู้สารสนเทศตั้งแต่เยาว์วัยซึ่งจะติดตัวไปตลอดชีวิต

ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่พวกเราบรรณารักษ์และผู้ทำงานด้านสารสนเทศในประเทศไทย จะหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของมาตรฐานการรู้สารสนเทศ ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่องเสียที !

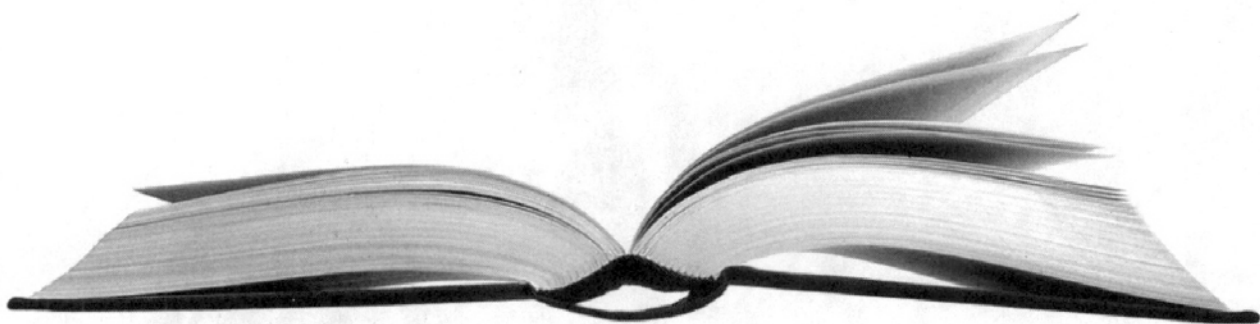
บรรณานุกรม

Association of College and Research Libraries. (2000). **Information literacy competency standards for higher education**. Retrieved November 15, 2006, from <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.cfm>

Australian and New Zealand Institute for Information Literacy. (2004). **Australian and New Zealand Institute for information literacy framework: Principles, standards and practice**. Retrieved October 31, 2007, from <http://www.anziil.org/index.htm>.

Saunders, Laura. (2007). Regional accreditation organization's treatment of information literacy: Definitions, collaboration, and assessment. **Journal of Academic Librarianship**, 33(3), 317-326.

Virkus, Sirje. (2003). Information literacy in Europe: A literature review. **Information Research**, 8(4), 48.

การเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษผ่านกระบวนการฝึกทำงานในห้องสมุด

ดร.สุวิมล ธนะพลเลิศ *

การดำเนินชีวิตที่ดีที่เรียกว่าจริยะนี้ได้มาด้วยสิกขา คือ การศึกษา เพราะฉะนั้นชีวิตของมนุษย์ถ้าจะเป็นชีวิตที่ดีต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คือ ต้องเป็นชีวิตแห่งการศึกษา จะพูดว่าชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาก็ได้ เพราะชีวิตที่ดีต้องมีการฝึกฝนพัฒนา เพราะไม่สามารถได้ชีวิตที่ดีมาเปล่าๆ [พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543] การศึกษานำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นงานของสถาบันการศึกษาที่จะต้องจัดการศึกษาให้ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องมีกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มเต็มศักยภาพ แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต ศรัทธา เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้ ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัสและสัมผัสสาระที่สมดุลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี(สุนน อมรวิวัฒน์, 2541) การเรียนรู้ต้องจัดให้เด็กโดยทั่วถึงกัน ดังที่ปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Declaration on Education for All) จัดโดยองค์การยูเนสโก ที่ประเทศสเปนเมื่อ พ.ศ.2537 ได้ประกาศว่า ผู้ด้อยโอกาสทุกคนควรมีสติที่จะแสดงความสามารถเกี่ยวกับการศึกษา พ่อแม่มีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะได้รับการปรึกษาถึงรูปแบบของลูกตน โรงเรียนต่างๆ ควรโอบอุ้มเด็กทั้งมวลโดยไม่คำนึงถึงสภาพร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ ภาษา หรือสภาพอื่นใด อีกทั้งต้องหาวิธีจัดการศึกษาให้กับเด็กทั้งมวล ดังนั้นการเรียนการสอนต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการต่างๆ ของเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 นับเป็นกฎหมายการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารการ

* ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้เท่าที่ควรจากการเรียนการสอนตามปกติและต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม การสื่อสาร และไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นคนที่จำเป็นต้องถูกเก็บตัวอยู่กับบ้าน จึงทำให้ขาดทักษะทางสังคม และการเรียนรู้ประสบการณ์จริงของชีวิต จากการศึกษาเด็กที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทยของ ผดุง อารยะวิญญู (2541) พบว่า มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่อยู่ในวัยเรียนกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาเพียงร้อยละ 1.63 โดยที่ยังไม่ได้เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนอีกร้อยละ 98.37 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นกลุ่มที่ได้เข้ารับการศึกษามัธยมร้อยละ 3.44 และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายด้วยได้รับการศึกษาเล่าเรียนในอัตราที่ต่ำสุดร้อยละ 0.12

วาริ ธีระจิตร (2541) กล่าวถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรตั้งอยู่บนปรัชญา ความเท่าเทียมในการได้รับบริการทางการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้าน ควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนปกติ ควรจัดโปรแกรมเป็นรายบุคคล เน้นความสามารถของเด็กให้มีโอกาสได้ประสบความสำเร็จมากกว่าคำนึงถึงความบกพร่อง เพื่อให้เด็กมีความมั่นใจซึ่งช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น และควรจัดทำอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่เกิดเรื่อยไปขาดตอนไม่ได้ และควรเน้นเรื่องอาชีพด้วย

ดังนั้น ห้องสมุดซึ่งเป็นแหล่งความรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่เป็นแหล่งเรียนรู้สารสนเทศของปวงชน ก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศ ให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยพัฒนาเต็มเต็มศักยภาพด้วยการจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการฝึกทำงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคม และเรียนรู้ประสบการณ์จริงของชีวิต

ประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

กระทรวงศึกษาธิการ (2541) ได้แบ่งประเภทและลักษณะของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 9 ประเภท ดังนี้

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น หมายถึง ผู้ที่ตาบอด ซึ่งมีตั้งแต่บอดสนิทจนมองไม่เห็นแสง หรือบอดชนิดที่ยังพอมองเห็นและเดินไปไหนได้ แต่อ่านหนังสือไม่ได้

2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยิน ไม่สามารถรับฟังเสียงได้เหมือนเด็กปกติ

3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ ภาษา และสติปัญญาล่าช้ากว่าเด็กปกติ

4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติบกพร่อง หรือสูญเสียอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ดีเท่ากับเด็กปกติ

5. เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจิตวิทยาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งเรื่อง ทำให้เด็กมีปัญหาในการใช้ภาษา การฟัง การคิด การพูด การอ่าน การเขียน หรือการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์

6. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเด็กทั่วไป และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนนี้ ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น เป็นผลมาจากความขัดแย้งของเด็กกับสภาพแวดล้อม หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง

7. เด็กออทิสติก หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติและพัฒนาการล่าช้าทางด้านพฤติกรรม สังคม การสื่อความหมายภาษาและจินตนาการโดยมักจะมีลักษณะในด้านการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ขาดความสนใจบุคคลรอบข้าง ไม่เล่นกับเด็กอื่นๆ จะรวมกลุ่มเฉพาะเมื่อมีผู้กระตุ้น ไม่สบสายตาคู่คน ชอบเล่นหรือหมุนวัตถุ ทำท่าแปลกๆ หัวเราะโดยไม่สมเหตุสมผล หรือไม่มีสาเหตุ ใช้ภาษาและวิธีสื่อสารที่คนอื่นไม่เข้าใจ พูดเรื่องเดียวซ้ำหรือในบางรายกรีดร้องเอาแต่ใจตนเอง ชอบทำลาย ก้าวร้าว กลัวบางอย่างเป็นพิเศษ

8. เด็กสมาธิสั้น หมายถึง ภาวะสมาธิบกพร่อง และมีพฤติกรรมอยู่ไม่สุขร่วมด้วย เป็นเด็กที่มีความผิดปกติทางพฤติกรรมแสดงออกซ้ำๆ จนเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับอายุ หรือ ระดับพัฒนาการ

9. เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน หมายถึง เด็กที่มีสภาพความบกพร่องตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป ในบุคคลเดียวกัน เป็นอุปสรรคต่อการได้รับการศึกษา เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สูญเสียการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและบกพร่องทางการเห็น ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน เช่น มีปัญหาในการช่วยตนเอง มีปัญหาในการสื่อสาร มีปัญหาในการเคลื่อนไหว มีปัญหาทางพฤติกรรม มีปัญหาทางสังคม

ในด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีโครงการการศึกษาพิเศษเพื่อพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา โดยจัดการศึกษาแบบชั้นเรียนพิเศษและเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ โดยมีครูที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางคอยให้การศึกษาคูแถม ติดตามตั้งแต่เป็นเด็กและเติบโตจน สามารถจบการศึกษาระดับต่างๆ ในชั้นเรียนปกติ รวมทั้งมีหลายคนหลายรุ่นสามารถสอบเทียบ กศน. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน) และสามารถจบการศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และได้มีการดำเนินการเตรียมความพร้อมภายหลังจบการศึกษาจากโรงเรียนให้สามารถดำเนินชีวิตปรับตัวอยู่ในสังคม สามารถหารายได้รวมถึงศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การที่จะส่งต่อจากโรงเรียนสู่บ้านจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้และทักษะต่างๆเป็นพิเศษ เพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ในการเรียนและการทำงาน ให้รู้จักที่จะตัดสินใจแก้ปัญหา ทำงานได้อย่างอิสระ ประยุกต์สิ่งที่เรียนรู้ไปสู่สิ่งที่ป็นอยู่จริงในชีวิต เรียนรู้ที่จะทำงานกับผู้อื่นหรือกลุ่มคนที่หลากหลายและแตกต่างกัน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการนำไปสู่จุดหมายการศึกษาและวิชาชีพ

เด็กที่อยู่ในโครงการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา มีหลายกลุ่มและมีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน ได้แก่ เด็กที่บกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้ เด็กออทิสติก เป็นต้น ซึ่งลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา นั้นเกิดจากภาวะที่สมองหยุดพัฒนาหรือพัฒนาได้ไม่สมบูรณ์ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสติปัญญา ภาษา การเคลื่อนไหว การปรับตัวเข้ากับสังคม หรืออาจจะมีหรือไม่มี ความผิดปกติทางกายหรือจิตร่วมด้วย ดังนั้นความบกพร่องเกิดจากข้อจำกัด และอุปสรรคบางประการที่มีผลกระทบท่อการรับรู้ ความเข้าใจในการเรียนรู้ การคิด ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรในชั้นเรียนปกติกับเด็กในวัยเดียวกันหรือวัยใกล้เคียงกัน เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และการเรียนรู้ จะมีปัญหาในการเรียนรู้ทุกวิชา ตลอดจนมีความยากลำบากในการปรับตัวทางสังคม อารมณ์ และการควบคุมตนเอง การจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องหาแนวทางว่าเด็กจะเรียนรู้ได้อย่างไร นอกจากนี้ปัญหาความบกพร่องทางการเรียนรู้ มีลักษณะที่เป็นปัญหา

ซ่อนเร้น (hidden problem) โดยภาพรวมของการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษการรับเด็กแต่ละคน อาจมีความโดดเด่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่ง ครู ผู้ปกครอง และผู้ใกล้ชิด ต้องสังเกตเพื่อส่งเสริม และปรับปรุงแก้ไข

ดังนั้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางปัญญาและการคิด ให้ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่หลากหลายได้เริ่มจากการลงมือกระทำจริง ถ้าทำผิดก็ให้แก้ไข กระทำซ้ำๆ เน้นให้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง เป็นการสอนที่เน้นจากการเรียนรู้ด้วยการกระทำในรูปแบบการทำงาน ให้ปรากฏชิ้นงานที่มอบหมายให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด แต่ทั้งนี้ โดยยึดการเรียนรู้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นสำคัญ ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย กระบวนการ และการประเมินผล โดยเน้นเป้าหมายการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้เต็มศักยภาพ

การจัดการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการฝึกทำงาน

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมมือกับ โครงการการศึกษาพิเศษเพื่อพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีอายุระหว่าง 17-18 ปี ซึ่งเป็นระยะส่งต่อ (transitional period) จากโรงเรียนสู่บ้านและการรับรู้ในสังคมต่อไป นับเป็นระยะที่สำคัญที่สุดที่จะต้องมีการวางแผนให้มีการเรียนรู้มากที่สุด โดยผ่านกระบวนการฝึกทำงานต่างๆ อันเป็นการช่วยฝึกทักษะทางสังคมและเติมเต็มวิชาความรู้ ตามศักยภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน นับแต่ปี พ.ศ.2537 – พ.ศ.2550 ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา ได้ให้การฝึกทำงานแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษจาก รวม 10 คน เป็นชาย 9 คน หญิง 1 คน โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

1. การวางแผน

การวางแผนการฝึกทำงานสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องมีการวางแผนร่วมกัน ทั้ง ครูผู้ดูแล ผู้ปกครอง และบรรณารักษ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้น ระดับความสามารถในการเรียนรู้และความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคล อันได้แก่ ข้อจำกัด อุปสรรค ฐะณิภาวะของการเรียนรู้เป็นรายบุคคล สิ่งที่ควรคำนึงถึงในความหมายเพื่อการฝึกประสบการณ์ โดยการกำหนดระยะเวลาฝึกงานให้เหมาะสม กำหนดผู้รับผิดชอบในการฝึกทำงาน และกิจกรรมการฝึกงาน ที่พิจารณาคัดเลือกให้เหมาะกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ นอกจากนี้การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการฝึกงานให้ชัดเจน อาทิ การเน้นพัฒนาทักษะเบื้องต้น และทักษะทางสังคมเพื่อนำไปสู่การ

ปรับตัวกับผู้อื่นในสังคมและชุมชน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาด้วยบทบาทและความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างสูงสุดในแต่ละคน

2. จัดตารางฝึกทำงาน

บรรณารักษ์ต้องรวบรวมข้อมูลจากการวางแผนทั้งหมด จัดทำเป็นตารางการฝึกทำงานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย พร้อมทั้งจัดประชุม ครูผู้ดูแล บรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายความสำคัญของการฝึกทำงาน และข้อมูลเบื้องต้นของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน และแจกตารางฝึกทำงาน

3. กระบวนการฝึกทำงาน

การเรียนรู้สารสนเทศผ่านกระบวนการฝึกทำงาน

สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้สอนต้องสอนเป็นรายบุคคลเข้าใจลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคน ให้เนื้อหาเป็นลำดับ ก่อน-หลัง อีกทั้งต้องสอน ช้าๆ ย่ำๆ และหยุดพักเป็นช่วงสั้นๆ สอนไปแล้วทบทวนความรู้เดิมซ้ำอีก ถ้าเด็กสามารถทำได้กล่าวคำชมเชย หรือสร้างแรงจูงใจด้วยสภาพการต่างๆ

ประเภทของงานและกระบวนการฝึกทำงาน เริ่มด้วยการปฐมนิเทศ แนะนำสถานที่และผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกทำงาน สำหรับงานที่ได้พิจารณาและฝึกฝนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีดังนี้

- 3.1 งานลงทะเบียน ประทับตราหนังสือ วารสาร
- 3.2 แยกประเภทสิ่งพิมพ์ หนังสือ วารสาร
- 3.3 พิมพ์บัตร พิมพ์ซอง ตีฉบับัตรกำหนดส่ง
- 3.4 ลำเนาข่าว ตัด ปะ กฤตภาคข่าวการศึกษา
- 3.5 ซ่อมบำรุงหนังสือเก่า ชำรุด
- 3.6 บริการวิทยานิพนธ์
- 3.7 บริการ ยืม – คืน
- 3.8 จัดเก็บ – เรียง หนังสือ วารสาร
- 3.9 ตรวจ และรับฝากสิ่งของ
- 3.10 บริการเครื่องคอมพิวเตอร์
- 3.11 การเดินเอกสารภายในหน่วยงาน

4. การประเมินผล

การเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่ จากครูผู้ดูแล และบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบเป็นอย่างมาก เด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน จะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเกณฑ์ในการประเมิน ได้พิจารณาของการรับรู้จากการฝึกทำงานให้ต่อไปนี้

4.1 ความสามารถในการทำงาน พิจารณาจากความเข้าใจวิธีการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติงานตามจำนวนชิ้นงานที่กำหนด ความสามารถตัดสินใจเลือกงานที่สนใจทำได้ ผลงานมีการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพถูกต้องตามประเภทและลักษณะงาน

4.2 พฤติกรรมการทำงาน พิจารณาจาก ความตรงต่อเวลาซึ่งจะมีสมุดเซ็นชื่อ เข้างาน- เลิกงาน ความรับผิดชอบในงานที่ฝึกมีระเบียบวินัยปฏิบัติตามข้อตกลง เช่น ไม่ทานอาหารระหว่างทำงาน มีความตั้งใจทำงาน พูดจาไพเราะ สุภาพ มีสัมมาคารวะ มีความสนใจและพอใจในงานที่ฝึกทำงาน

กรณีศึกษาจากการฝึกทำงาน

เมื่อภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2550 ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้การฝึกทำงานแก่ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ 2 คน เป็นชายและหญิง สมมติชื่อ นายมิวสิต กับ นางสาวลูกโป่ง โดยมีสมุดเซ็นชื่อเวลาปฏิบัติงานและบันทึกผลการปฏิบัติงานในแต่ละวัน ทั้ง 2 คน จะมีผู้ปกครองมารับมาส่งตลอดกำหนดการฝึก 17 สัปดาห์ๆ ละ 15 ชั่วโมง

วันแรกที่ฝึกทำงาน มิวสิต จะไม่ค่อยพูดได้แต่ยิ้ม ส่วนลูกโป่ง พูดเก่งและชอบพูดกับตัวเองดังๆ และชอบที่จะสั่งให้ มิวสิต ทำงานแทนตนเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝึกต้องรู้เท่าทัน อีกทั้งต้องคอยดูแลไม่ให้ ลูกโป่ง แอบไปทานขนม ต้องคอยเน้นว่ามาทำงานต้องตั้งใจทำงาน ต่อมาก็สามารถควบคุมพฤติกรรมได้ มีบางงานที่มิวสิตทำไม่ได้ เช่น ไม่สามารถอ่านเลขทะเบียน 5 หลักได้ เจ้าหน้าที่ก็บอกว่าไม่รักแล้วเท่านั้นแหละ มิวสิต เกิดความน้อยใจแอบไปร้องไห้ในห้องน้ำ ไม่มาทำงาน 2 วัน แต่จะโทรศัพท์มาหาเจ้าหน้าที่ที่คุ้นเคยถามว่ามีใครโกรธเขาบ้าง เมื่อ มิวสิต มาทำงานลองถามว่าทำไมต้องร้องไห้ มิวสิต บอกว่าน้ำตามันหล่นเอง หลังจากนั้นมา มิวสิต ไม่ค่อยยอมกลับบ้านบอกว่าจะทำโอทีกับเจ้าหน้าที่ ให้ผู้ปกครองมารับเย็นๆ หรือบางทีปิดมือถือ มิวสิต บอกว่าได้ขอค่าทำโอทีกับคุณแม่ได้ชั่วโมงละ 20 บาท มีบางเสาร์ (ช่วงเปิดภาคเรียน ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษาเปิดบริการตลอด 7 วัน) มิวสิต ก็มาทำงานด้วย แม้ขณะที่เขียนบทความนี้ทราบข่าวว่าผู้ปกครองส่งไปอยู่

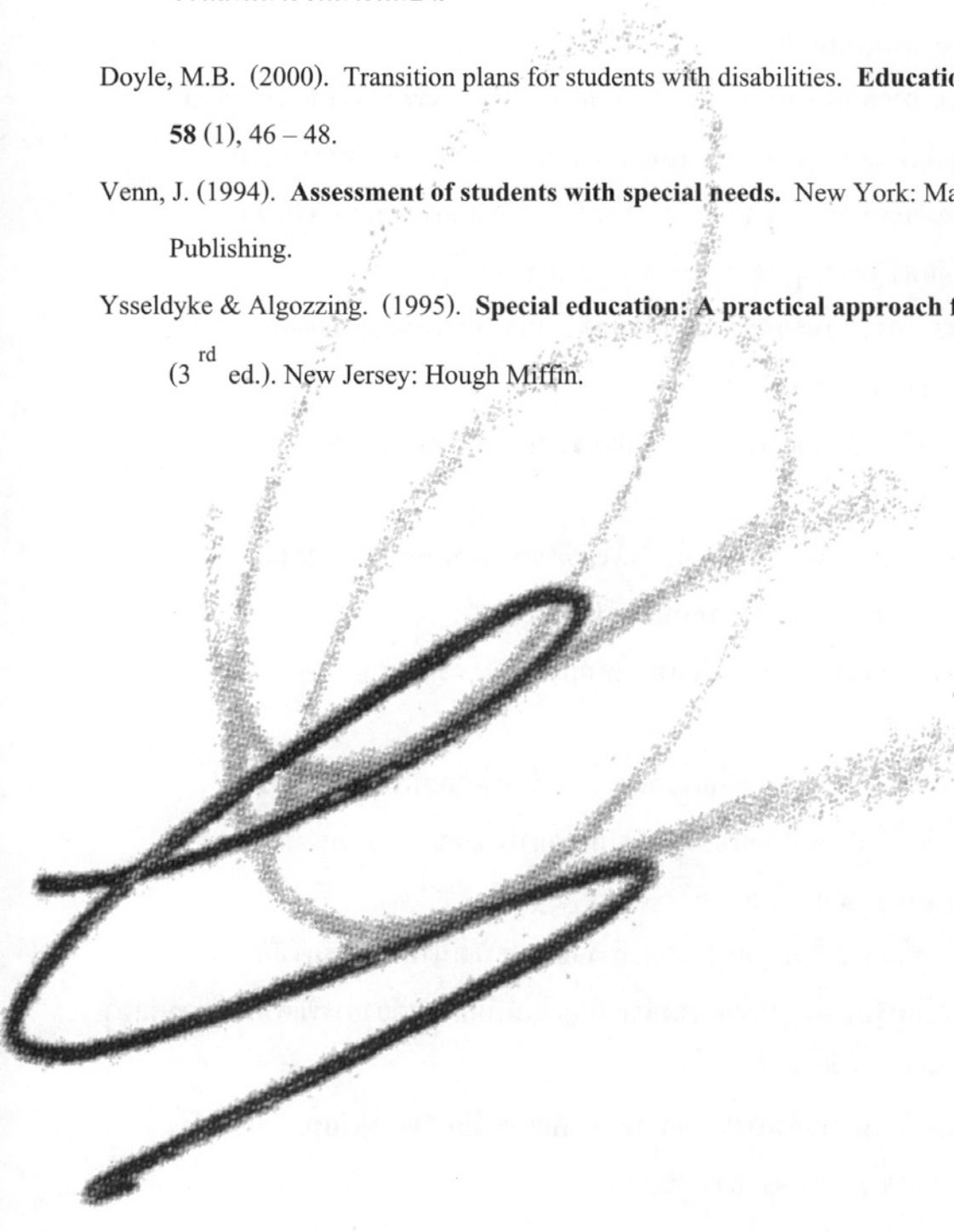
ต่างจังหวัดกับญาติ มิวนิค มักจะโทรศัพท์มาหาเจ้าหน้าที่ให้บอกผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารสนเทศฯ จัดตารางให้ทำงานอีก แล้วจะซื้อปลาร้ามาฝากเจ้าหน้าที่ด้วย ส่วน ลูกโป่ง นั้นเมื่อสอนงานอะไรก็จะทำได้หมด ยิ่งเรื่องการอ่าน ความจำ สามารถตอบได้ งานที่มอบหมายถึงแม้จะทำได้แต่ก็ต้องควบคุมดูแลใกล้ชิด ต้องเตือนลูกโป่งบ่อยๆ ไม่ให้พูดว่าตัวเองและพูดเสียงดังให้เก็บไว้ในใจ ลูกโป่ง คิดอะไรอยู่ก็พูดออกมาให้ได้ยินโดยทั่วถึง ในช่วงปิดเทอมผู้ปกครองได้ให้ลูกโป่งไปฝึกสมาธิที่ยุวพุทธสิกสมาคม ซึ่งจะช่วยให้ลูกโป่งมีสมาธิมากขึ้น

กรณีศึกษากล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผ่านกระบวนการฝึกทำงานในห้องสมุด ได้ช่วยปรับปรุง ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งได้รับจากประสบการณ์จริงเพื่อพัฒนาให้เกิดทักษะทางสังคม ห้องสมุดซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่มีสภาพแวดล้อมด้วยตำรา หนังสือ สื่อต่างๆ ผู้ใช้บริการที่เป็นนิสิตนักศึกษา ครูบาอาจารย์ที่เข้ามาแสวงหาความรู้ และเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ให้บริการต่างๆ เมื่อมีการฝึกทำงานให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ถึงแม้จะเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นแต่การเติมเต็มเพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ปรับพฤติกรรมให้มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความตั้งใจทำงาน เท่ากับเป็นการเรียนรู้ของการดำรงชีวิตที่สำคัญยิ่ง นับเป็นความภาคภูมิใจในวิชาชีพที่สามารถทำดีให้สังคมในการมีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ ถ่ายทอดให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับรู้สารสนเทศจากประสบการณ์จริงอันเป็นการให้โอกาสในการที่จะส่งต่อสู่บ้านและสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข และมีคุณค่าของสังคมต่อไป.

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ . (2541) . กิจกรรมเสริมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เล่ม 14. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จรัส สุวรรณเวลา. (2545). การศึกษาที่มีวิจัยเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนา คณะครุศาสตร์ 10 กรกฎาคม 2545).
- จุไรรัตน์ คงปิ่น. (2544). การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ผดุง อารยะวิญญู. (2542). การเรียนร่วมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แวนแก้ว.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2544. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วารี ธีระจิตร . (2541). การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สมศรี ตรีทิเพนทร์. (2547). รายงานการวิจัยการพัฒนารูปแบบเน้นประสบการณ์ สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษระดับมัธยมศึกษาในระยะส่งต่อ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศรี ตรีทิเพนทร์ และ สุวิมล ชนะพลเลิศ. (2550). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการฝึกประสบการณ์การเรียนรู้บนพื้นฐานของงานสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษหลังการศึกษาภาคบังคับ. (อยู่ระหว่างการวิจัย)
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2541). แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- สุวิมล ว่องวานิช. (2544). การปฏิบัติภายในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). แนวโน้มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการในต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). รายงานสภาพการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา.
- Doyle, M.B. (2000). Transition plans for students with disabilities. **Educational Leadership**, 58 (1), 46 – 48.
- Venn, J. (1994). **Assessment of students with special needs**. New York: Macmillan Publishing.
- Ysseldyke & Algozzing. (1995). **Special education: A practical approach for teacher** (3rd ed.). New Jersey: Hough Mifflin.
-

การเผยแพร่สารสนเทศผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง

รศ.เบญจวรรณ กัญพันธ์ *

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมในสังคมมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นและพัฒนาเป็นลำดับจนกระทั่งในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยในทุกด้าน สื่อมวลชนได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ยิ่งทำให้บทบาทของสื่อมวลชนมีการเผยแพร่กระจายออกไปสู่สาธารณชนในวงกว้างมากขึ้น ประชาชนสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้หลากหลายรูปแบบ จนปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อต่างๆ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน สื่อมวลชน จึงกลายเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งในการให้ข้อมูลข่าวสาร และการโน้มน้าสังคมในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างมาก ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถือเป็นสื่อสาธารณะ ที่ทุกคนในสังคมสามารถบริโภคสื่อประเภทนั้นๆ ได้อย่างไม่จำกัด แต่ละสื่อมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน และมุ่งทำหน้าที่ของตน ในการนำเสนอสาระความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในขณะเดียวกันผู้ที่ดำรงอยู่ในสังคมก็ทำหน้าที่ของตน ในการบริโภคสิ่งต่างๆ ที่สื่อนำเสนอทั้งที่บางครั้งอาจจะตั้งใจ และไม่ได้ตั้งใจ เช่นเดียวกัน

ในปัจจุบันสารสนเทศหรือ ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ ปะปนอยู่ในสังคมอย่างแยกกันไม่ออก เริ่มตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าจนกระทั่งเวลาเข้านอน เราสามารถบริโภคสารสนเทศได้ตลอดเวลา สื่อมวลชนทำหน้าที่ตลอด 24 ชั่วโมง ไม่ว่าเวลาใดหากเพียงเราเปิดเครื่องรับวิทยุ หรือโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งลุกขึ้นมาอ่านหนังสือพิมพ์ เราก็สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้เสมอ ฉะนั้น การบริโภคสื่อของประชาชนจึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ซึ่งการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่างๆ นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการรับสารสนเทศอย่างหลากหลายเพื่อช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีประสิทธิภาพ

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของ คำว่า “สารสนเทศ” (information) ว่าเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการและการจัดการข้อมูล โดยการรวมความรู้เข้าไปต่อผู้รับสารสนเทศนั้น และอาจ

* หัวหน้าฝ่ายวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

หมายถึง ข้อมูลที่ผ่านการเลือกสรรให้เหมาะสมกับการใช้งานให้ทันเวลา และอยู่ในรูปที่ใช้ได้ สารสนเทศมีความหมายหรือแนวคิดที่กว้าง และหลากหลาย ดังนั้น สารสนเทศที่ดีต้องมาจากข้อมูลที่ ดี การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศจะต้องมีการควบคุมดูแลเป็นอย่างดี เช่น อาจจะมีการกำหนดให้ ผู้ใดบ้างเป็นผู้มีสิทธิ์ใช้ข้อมูลได้ ข้อมูลที่เป็นความลับจะต้องมีระบบขั้นตอนการควบคุม กำหนดสิทธิ์ ในการแก้ไขหรือการกระทำกับข้อมูลว่าจะกระทำได้โดยใครบ้าง นอกจากนี้ข้อมูลที่เก็บไว้แล้วต้องไม่ เกิดการสูญหายหรือถูกทำลายโดยไม่ตั้งใจ อย่างไรก็ตาม การใช้คำว่าสารสนเทศในชีวิตประจำวัน ยังมีความหมายเชิงเทคนิคต่างๆ เช่น คำว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิสารสนเทศ บรรณสารสนเทศ สารสนเทศดิจิทัล เป็นต้น

สารสนเทศจึงเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการดำรงชีวิต ประจำวัน เช่น สารสนเทศที่เกิดจากหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ ดาวเทียม เครื่อง คอมพิวเตอร์ เครื่องอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ที่สามารถให้ข้อมูลสารสนเทศได้ เช่น การรับสารสนเทศ จากตู้ ATM โทรศัพท์มือถือ ป้ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งการบริโภคสารสนเทศผ่านสื่อต่างๆ เหล่านี้ จึงต้อง มีการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้การรับสารสนเทศ นั้นเกิดประโยชน์สูงสุด แต่ด้วยเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงทำให้การบริโภคข้อมูล ข่าวสารเป็นไปอย่างหลากหลาย บางคนสามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี โดยผ่าน กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ด้วยตนเอง สามารถแยกแยะ ผิดถูก ความมีคุณธรรม จริยธรรม ภายในตัวบุคคล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการบริโภคข้อมูลสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์กับสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่สามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ สิ่งที่ได้รับจากข้อมูลสารสนเทศที่นำเสนอผ่านสื่อรูปแบบๆ ต่างได้ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะทำ อย่างไรให้บุคคลเหล่านั้น สามารถเป็นผู้ที่รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ เป็นผู้ที่ดีได้และคิดเป็น

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่ทำหน้าที่เผยแพร่สารสนเทศอย่างหลากหลาย ที่ ได้รับความนิยมนมากที่สุดสื่อหนึ่ง ที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สาระ ความรู้ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และราคาถูก ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นของวิทยุกระจายเสียง ที่มีความสามารถในการเข้าถึง ผู้ฟังจำนวนมากได้อย่างทั่วถึงทุกเพศทุกวัย ในเวลาเดียวกัน การผลิตและการจัดการก็สะดวก รวดเร็ว ใช้เวลาในการดำเนินการน้อย ต้นทุนก็ไม่แพงนัก สื่อวิทยุกระจายเสียงนี้ จึงมีความเหมาะสม ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และจัดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในการใช้เพื่อแสวงหา เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร รายงานเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม ให้ประชาชนได้ทราบอย่างตรงไปตรงมาทันทั่วถึง และสามารถสนองความต้องการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

นอกจากสื่อวิทยุกระจายเสียงจะมีหน้าที่สำคัญในการรายงานเหตุการณ์ หรือเสนอข่าวสารสารสนเทศต่างๆ แล้ว การรายงานข้อมูลข่าวสาร หรือประเด็น ปัญหา ที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้วิทยุกระจายเสียงเปรียบเสมือนผู้เฝ้าประตู (Gatekeeper) นั่นคือ เป็นผู้คัดสรรและกลั่นกรองข่าวสารสู่ผู้ฟัง จึงเท่ากับเป็นการกำหนดเรื่องหรือประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับทราบว่าตนควรคิดเรื่องใด เรื่องใดที่มีความสำคัญต่อสังคมในขณะนี้ สมาชิกในสังคมคิดอย่างไรกับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งมีการนำเสนอสารสนเทศต่างๆ ได้แก่ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งนำเสนอในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ สารคดี นิตยสาร การถ่ายทอดนอกสถานที่ การสนทนา การตอบปัญหา การแสดงความคิดเห็นทางโทรศัพท์ หรือ phone-in (มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 255)

การพัฒนาสื่อวิทยุกระจายเสียงในอดีตได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในยุคเริ่มแรกที่วิทยุกระจายเสียงเกิดขึ้น ตั้งแต่ราวปี ค.ศ.1919 ในประเทศแถบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอเมริกา ได้รับการตอบรับจากประชาชนราวกับเกิดความบ้าคลั่งขึ้นในสังคม ซึ่งเรียกกันว่า radio mania กิจกรรมกระจายเสียงเติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ตัวอย่างเช่น ในอเมริกา เพียง 2 ปีแรกก็มีผู้สนใจไปขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการกระจายเสียงถึง 600 ราย และในปี ค.ศ.1923 จำนวนเครื่องรับในอเมริกาก็นับได้ถึงเกือบ 1 ล้านเครื่อง เมื่อสิ้นทศวรรษที่ 1920 เกือบครึ่งหนึ่งของครัวเรือนชาวอเมริกันมีเครื่องรับวิทยุไว้ในครอบครองกันหมด ส่วนที่อื่นๆ ประมาณ 40 ประเทศได้เริ่มออกอากาศกระจายเสียงแล้วตั้งแต่ทศวรรษที่ 1930 จนกระทั่ง ค.ศ.1940 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 วิทยุกระจายเสียงได้รับความนิยมและแพร่หลายจนกลายเป็นสื่อมวลชน (mass medium) ที่มีอิทธิพลต่อสังคมสูงมากในยุคนั้น อิทธิพลของวิทยุในภาวะสงครามเป็นสิ่งที่เห็นเด่นชัดมาก แม้เมื่อสงครามสงบลงและเกิดสื่อกระจายเสียงใหม่อื่นๆ เช่น โทรทัศน์ที่ทำให้อิทธิพลของวิทยุลดลงไป แต่วิทยุก็สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทที่สังคมยอมรับอยู่จนถึงทุกวันนี้ (วิภา อุดมฉันท, 2546, หน้า 27-28)

ประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากใช้วิทยุกระจายเสียงระบบเครือข่ายเพื่อให้ความรู้ การศึกษา ข่าวสาร และความบันเทิงแก่ประชาชนในประเทศ เนื่องจากการกระจายเสียงที่ประหยัดในด้านการจัดทำรายการ และทำให้ประชาชนผู้รับฟังได้รับเนื้อหาสาระเหมือนกันทั้งหมดในเวลาเดียวกัน ในประเทศที่มีอาณาเขตกว้างขวางเช่นสหรัฐอเมริกา ใช้ระบบดาวเทียมในการส่งรายการให้แก่สถานีลูกข่าย สำหรับประเทศที่มีอาณาเขตไม่กว้างขวางนัก หรือยังไม่มีบริการดาวเทียม จะใช้บริการของศูนย์โทรคมนาคมทางวิทยุระบบยู เอช เอฟ หรือบริหารด้วยระบบ

ไมโครเวฟ สำหรับเครื่องใช้ที่มีขนาดเล็ก อาจใช้วิธีบันทึกเทปรายการส่งไปยังสถานีวิทยุในเครือข่ายของตน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537, หน้า 184)

วิทยุกระจายเสียง นอกจากจะทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน ในการนำเสนอสารสนเทศต่างๆ แล้ว วิทยุกระจายเสียง ยังเป็นอีกหลายบทบาทที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนไหวในสังคม อาทิ

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทอย่างสูงในเรื่องนี้ จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็นตัวกำหนดความเป็นไปด้านเศรษฐกิจเลยทีเดียว เนื่องจากในปัจจุบันสื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียง มีรายได้ และมีอิทธิพลสูงมากต่อเศรษฐกิจในภาพรวม วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล สังคม และในเชิงธุรกิจ

บทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล วิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศจากรัฐบาลสู่ประชาชน เช่น รายงานความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ รายงานอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา รายการราคาสินค้า รายการอธิบายเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของภาครัฐและเอกชน รายการวิเคราะห์ พยากรณ์แนวโน้มของตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นรายการที่ให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องไปถึงขั้นการให้คำปรึกษาแนะนำด้านเศรษฐกิจ จนมีผู้นำไปปฏิบัติตามมากมาย

บทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับสังคม วิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วยการนำเสนอข่าวสารที่สื่อให้เห็นภาพความเจริญ ธุรกิจการงาน รายได้ ซึ่งก่อให้เกิดความกระตือรือร้นแก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมภายนอก ก่อให้เกิดการยกระดับความปรารถนาให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความทะเยอทะยาน การนำเสนอประวัติบุคคลที่มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน กระตุ้นให้คนเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่นฐานหรือเปลี่ยนอาชีพ รวมไปถึงการทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนา การเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับความสำเร็จ พร้อมทั้งชี้แนะปัญหาและแนวทางแก้ไข สร้างความรู้สึกว่าทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ ทำให้เกิดบรรยากาศของการพัฒนา สร้างเสริมกำลังใจในการทำงานและกระตุ้นให้แสวงหาโอกาสที่ดีกว่า (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 98) นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียง ยังช่วยสอดส่องดูแลความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสิทธิที่ประชาชนพึงมีในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เช่น การคุ้มครองผู้บริโภค การคุ้มครองแรงงาน และสวัสดิการสังคม ซึ่งบทบาทด้านนี้มีให้เห็นในรายการวิเคราะห์ปัญหา รายการร้องทุกข์ รายการสนทนาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

บทบาททางด้านเศรษฐกิจในเชิงธุรกิจ วิทยุกระจายเสียง ทำให้การผลิต การบริหารจัดการในระบบเศรษฐกิจอื่นไหลไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการรับส่งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานนำสารสนเทศ ได้แก่ ข้อมูล ข่าวสาร ไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจด้านธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันการรู้สารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการบริหารธุรกิจเป็นแหล่งข้อมูลซึ่งมีผลโดยตรงต่อการจัดการธุรกิจทั้งของรัฐและเอกชน ความสำเร็จหรือล้มเหลวของธุรกิจขึ้นอยู่กับความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้บริโภค คู่แข่ง การวางแผน การควบคุมสินค้า (ณรงค์ สมพงษ์, 2543, หน้า 51-53)

นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียงยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมการขายที่ดี โดยผ่านทางการโฆษณา ซึ่งเป็นรายได้หลักของธุรกิจวิทยุกระจายเสียง การส่งเสริมการขายเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายให้กับสินค้าและบริการ เมื่อสินค้าหรือการบริการจำหน่ายได้มากขึ้น ค่าต้นทุนการผลิตต่อหน่วยจะลดลง ส่งผลให้สินค้าและการบริการมีราคาลดลง ทำให้ผู้บริโภคได้ประโยชน์โดยตรง

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางการเมือง สื่อมวลชนมีบทบาทที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างและระบบการเมืองของแต่ละประเทศ สื่อมวลชนในประเทศที่มีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ย่อมมีบทบาทต่างจากสื่อมวลชนในประเทศที่มีระบบเผด็จการ และสังคมนิยม โดยขึ้นอยู่กับหลักการทางการเมืองที่สำคัญ 4 ประการ คือ ธรรมชาติของการเมือง รัฐบาลกับโครงสร้างในการใช้อำนาจ อุดมการณ์ของชาติ และระบบการเมืองที่ถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ของรัฐ (ณรงค์ สมพงษ์, 2543, หน้า 48)

ทฤษฎีปทัสสถาน ซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีสื่อสารมวลชนที่ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสื่อมวลชน ได้จำแนกการดำเนินการของสื่อมวลชนออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่

1. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีอิสรภาพนิยม (The Libertarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนในประเทศเสรีนิยม มีหน้าที่แจ้งข่าวสาร เป็นเครื่องมือแสดงความคิดเห็น ให้ความบันเทิง และดำเนินการเพื่อการค้า สื่อมวลชนในระบบนี้มีภารกิจหลักในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริง และความเป็นไปของสังคม

2. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีอำนาจนิยม (The Authoritarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนที่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนและส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล สื่อมวลชนต้องอยู่ภายใต้การชี้นำเสนอแนะของรัฐบาล แต่ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้

3. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม (The Totalitarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนในประเทศคอมมิวนิสต์ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือของรัฐในการสนับสนุนนโยบายของรัฐ และการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ โดยไม่มีสิทธิโต้แย้ง หรือแสดงความคิดเห็นใดๆ

4. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) เป็นแนวคิดที่มาจากระบบอิสราฟนิยม โดยเพิ่มหลักการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมเข้าไป เนื่องจากเชื่อว่าสื่อมวลชนจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่ไปกับอิสราฟในการนำเสนอข่าวสาร

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้น วิทยุสามารถให้ความรู้ด้านการเมืองแก่ประชาชน แจ้งข่าวสารเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ คอยทำหน้าที่แจ้งข่าวสารและเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมือง อธิบายสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นๆ ได้ สร้างกระบวนการเรียนรู้และอบรมบ่มเพาะทางการเมือง ส่งผ่านข่าวและนโยบายของรัฐบาลสู่ประชาชน ส่งผ่านความคิดเห็นของประชาชนไปสู่รัฐบาล กำหนดประเด็นสำคัญทางการเมือง สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างคุณภาพทางการเมือง ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการ เช่น การถ่ายทอดสดกิจกรรมทางการเมือง ถ่ายทอดการเลือกตั้ง แต่ถึงแม้ว่าวิทยุกระจายเสียงจะมีบทบาทหลายประการในด้านการเมือง แต่ในบางกรณีก็อาจทำหน้าที่ได้ไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเป็นอิสระ การถูกครอบงำทางการเมือง ที่สามารถเกิดขึ้นได้อยู่เสมอ

อีกประการหนึ่ง ที่วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทก็คือ การสะท้อนผลลัพธ์ทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่จำเป็นต้องมีการดำรงอยู่ นักวิชาการสื่อสารมวลชนหลายท่านจึงเห็นว่าบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน คือการสืบทอดวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนร่วมของสังคมที่จะต้องสืบทอดให้เกิดความต่อเนื่องยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งได้แก่ การธำรงรักษาวัฒนธรรมหลัก คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งของหรือวัตถุที่เกิดจากการประดิษฐ์ของมนุษย์สามารถจับต้องได้ เช่น เครื่องแต่งกาย อาหาร เครื่องใช้ ผลงานทางศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ละคร และวัฒนธรรมย่อย หมายถึง การธำรงรักษาวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและถือเป็นแนวปฏิบัติโดยคนส่วนมากในสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมที่มีวัฒนธรรม

เฉพาะกลุ่ม ซึ่งแบ่งตามภูมิภาคและเชื้อชาติ ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมประเภท การควบคุมทางสังคม ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และภาษา ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน กิริยา การแสดงออก เป็นต้น ซึ่งวิทยุกระจายเสียงสามารถนำเสนอในรูปแบบของรายการสารคดี หรือ สอดแทรกความรู้ด้านวัฒนธรรมผ่านทางรายการประเภทต่างๆ

นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียง ยังมีบทบาทในการอบรมบ่มเพาะทางสังคม ที่นำเสนอพฤติกรรมต่างๆ ในสังคมผ่านรายการประเภทต่างๆ ผู้ฟังจะซึมซับและยอมรับสิ่งเหล่านั้นมาเป็นกฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานทางสังคมที่ต้องยึดเป็นแนวปฏิบัติ สร้างแบบอย่างของพฤติกรรมให้คนเอาเป็นแบบอย่าง ปลุกฝังค่านิยม ผ่านรายการประเภทต่างๆ โดยสะท้อนเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น เนื้อหาที่ส่งเสริมศีลธรรม ความเป็นไทย การมีน้ำใจต่อผู้อื่น เป็นต้น ในแง่ของการส่งเสริมวัฒนธรรม วิทยุกระจายเสียงแสดงบทบาทหน้าที่นี้เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้วัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยมากนัก เนื่องจากวัฒนธรรมต่างประเทศได้แพร่กระจายสู่สังคมอย่างรวดเร็วโดยสื่อมวลชนในรูปแบบของรายการที่น่าสนใจผ่านสื่อชนิดต่างๆ อย่างมากมาย มีการจัดรายการเลียนแบบต่างประเทศ ฉะนั้นรายการวิทยุกระจายเสียง หรือแม้แต่วิทยุโทรทัศน์เองก็ดี ก็สามารถสร้างคุณูปการด้านการสอดแทรกวัฒนธรรมไทยไว้ในรายการ

จึงสามารถกล่าวได้ว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ ที่สามารถเข้าถึงประชาชน และให้สารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งวิทยุกระจายเสียงมีคุณสมบัติที่ดีหลายประการ อาทิ ความรวดเร็ว คล่องตัว และทันเหตุการณ์ เพราะวิทยุกระจายเสียงถึงแม้จะเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็มีกระบวนการเทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่ยุ่งยาก จึงสามารถถ่ายทอดเนื้อหาทันต่อเหตุการณ์ เช่น การรายงานข่าวแข่งขันกีฬา การสื่อข่าวแบบรายงานสดเข้ามาในรายการ การสัมภาษณ์สด ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนใจติดตามอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียง ยังเป็นสื่อมวลชนที่แพร่ไปยังผู้ฟังจำนวนมาก และมีความใกล้ชิด วิทยุกระจายเสียงสามารถแพร่กระจายไปยังผู้ฟังในเวลาเดียวกันได้เป็นจำนวนมาก ออกอากาศได้กว้างไกล สามารถครอบคลุมกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายได้หลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นในชนบทที่อยู่ห่างไกลเพียงใดก็สามารถส่งข่าวสารไปถึงได้ วิทยุกระจายเสียงนั้น สามารถจุดจินตนาการให้ผู้ฟังติดตาม นึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ตามได้ มีวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจด้วยเทคนิคจากการใช้เสียง การผสมผสานของคำพูด คนตรี และเสียงประกอบ หรือแม้แต่การทำให้ผู้ฟังนึกจินตนาการได้โดยง่าย รวมทั้งมีความง่ายต่อการรับรู้ ที่ผู้ฟังสามารถใช้ประโยชน์จากวิทยุกระจายเสียงในแง่รับรู้ได้ง่าย ไม่ต้องอาศัยทักษะหลายทาง แม้ผู้ฟังจะทำกิจกรรมอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถฟังรายการไปพร้อมๆ กันได้ เช่น การขับรถ ทำอาหาร เย็บผ้า

พักผ่อน ฯลฯ และที่สำคัญสำหรับผู้รู้หนังสือ อ่านหนังสือไม่ออก หรือผู้พิการทางสายตา ก็ยังสามารถรับข่าวสารได้ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่ดีมากข้อหนึ่งของวิทยุกระจายเสียง

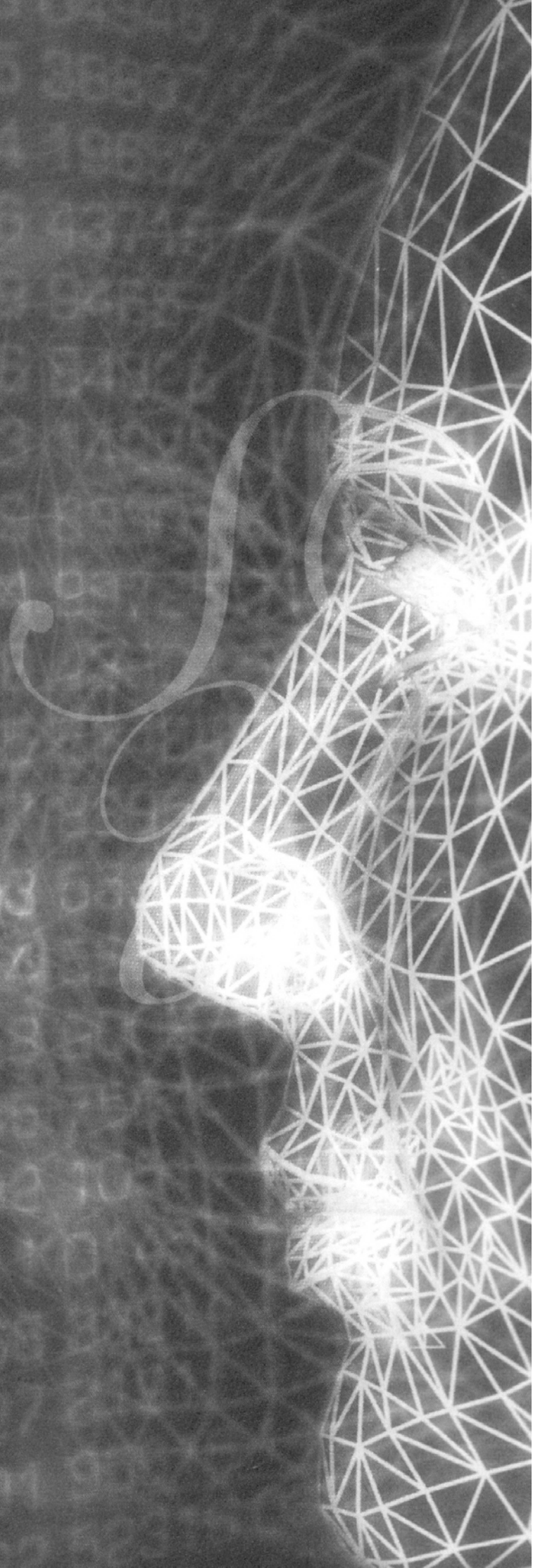
การที่สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ดีอีกประการหนึ่ง ก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผู้ฟังสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงทรรศนะต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือการร่วมกิจกรรมของรายการ เช่น การทายปัญหาชิงรางวัล การเล่นเกม ขอเพลง สัมภาษณ์ หรือการขายสินค้า การโฆษณาสินค้า ฯลฯ อาจด้วยวิธีการโทรศัพท์เข้ามาในรายการทันที หรือการส่งจดหมาย ไปรษณียบัตรเข้าร่วมในรายการ ซึ่งก็ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมทางตรง เมื่อผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในรายการ ก็จะทำให้รู้สึกผูกพัน และใกล้ชิดกับรายการ บางครั้งอาจประทับใจผู้จัดรายการ เนื้อหาสาระในรายการ จนทำให้กลายเป็นแฟนประจำของรายการ ซึ่งก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางอ้อม

ดังนั้น สื่อวิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงในการสื่อสาร สามารถถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้ฟัง เพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีคุณสมบัติเด่นคือ มีความรวดเร็ว คล่องตัว สามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้ทันเหตุการณ์ เป็นสื่อมวลชนที่แพร่กระจายไปยังผู้ฟังจำนวนมาก มีความใกล้ชิดกับผู้ฟัง มีความสามารถจุดจินตนาการ ง่ายต่อการรับรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงอาจกล่าวได้ว่า การเผยแพร่สารสนเทศต่างๆ ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงนั้น เป็นการใช้เพื่อสนองตอบต่อบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารในฐานะของสื่อมวลชนที่เป็นสื่อสาธารณะ ที่มีความสำคัญอันจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งนี้ สารสนเทศ ข้อมูล ข่าวสารที่เผยแพร่ต้องได้รับการคัดเลือกร้อยกรองอย่างละเอียดรอบคอบ และที่สำคัญ สารสนเทศ ข้อมูล ข่าวสารนั้น ต้องถูกต้อง เป็นจริง ไม่บิดเบือน แล้วจึงผ่านไปยังผู้รับสารทั่วไป จากนั้นเมื่อสารสนเทศต่างๆ ผ่านไปยังผู้รับสารแล้ว ผู้รับสารต้องมีหน้าที่สำคัญในการกลั่นกรองสารสนเทศเหล่านั้นโดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สารสนเทศที่ได้รับเสียก่อน จึงจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สาธารณชน สังคม และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2543). สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2544). พิมพ์ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและ ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2537). การบริหารงานวิทยุกระจายเสียง (Radio administration) หน่วยที่ 1-8 (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- , (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์ (Introduction to radio and television) หน่วยที่ 1-15 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ศูนย์ข้อมูลกลาง
Data Center

ILIS: Information Literacy and Informed Society

*Dr. Sujin Butdisuwan **

*Dr. E. Rama Reddy ***

Abstract

Information Literacy is critical in the Knowledge Society that every Country wants to establish. Information literate will become part of the informed society. The Information Literacy skills need to be developed from the schools and it should be part of the curriculum in each subject. Teachers need to change their role from teaching to mentoring, guiding, and evolving more adventurous ways of developing learning skills in the students. This paper deals with the information literacy skills, shift from teaching to learning, role of teachers and librarians in information literacy, information literacy and information technology, evaluation of resources, information literacy standards, and benefits of information literacy to the students, citizens and the employees.

Keywords: Information Literacy,

"To be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate and use effectively the needed information" - ALA.

1. Introduction:

Information literacy is increasingly important due to the rapid technological changes and multiplying information resources. Because of the increasing complexity of this environment, individuals are faced with diverse and abundant information choices in their academic studies, in the workplace, and in their personal lives. Information is available through libraries, community resources, special interest organizations, media, and the Internet. Lot of information comes through the Internet to individuals in unfiltered formats, raising questions about

** Dean, Faculty of Informatics Mahasarakham University*

*** Visiting Professor, Faculty of Informatics Mahasarakham University*

Education system and institutions should take seriously the challenges of the Information Age. This includes restructuring the learning process to reflect the use of information in the real world, changing the role of the teacher from mere teaching to facilitator of active learning, and the librarian as a collaborator in curriculum planning for effective use of information resources.

its authenticity, validity, and reliability. Information is also available through multimedia, including textual, graphics, sound etc, and these pose new challenges for individuals in evaluating and understanding it. The uncertain quality and expanding quantity of information pose large challenges for society. The sheer abundance of information will not create a more informed citizenry without the abilities necessary to use information effectively. But are we aware of what is available, when to use it, and how to find out? Beyond the basic skills of reading, and writing, everyone needs complex analytical skills in the present day Global environment.

2. Information literacy

There are varieties of literacies like print, visual, computational, cultural, computer, scientific and all are important in education. Each of the literacies has a process by which the learner can understand the content unique to a particular area of study. Each of the literacies operates in isolation and each has its own vocabulary and conventions for study. Information literacy, on the other hand, is a potential tool of empowerment for all learners, reached through a resource-based learning approach.

2.1. Definition

"An information literate person is one who:

- recognizes that accurate and complete information is the basis for intelligent decision making
- recognizes the need for information
- formulates questions based on information needs
- identifies potential sources of information
- develops successful search strategies
- accesses sources of information including computer-based and other technologies
- evaluates information
- organizes information for practical application
- integrates new information into an existing body of knowledge
- uses information in critical thinking and problem solving" (Doyle, 1992)

"Information literacy programs encourage shifts in the roles of teachers and learners. Such changes are essential to prepare learners to live and work in an information-centered society to be an informed citizen. Some institutions offer formal information literacy courses. These courses range from for-credit to non-credit, from required to elective, and from distance to face-to-face. They can involve integration with a core curriculum, specific discipline or course, or general information skills" (Donnelly, 1998).

3. Teaching to Learning

In the information literacy environment, students engage in active, self-directed learning activities, and teachers facilitate students' engagement through a more innovative and adventurous style of instructional delivery. Students involved in information literacy activities:

- seek a rich range of information sources;
- communicate an understanding of content;
- pose questions about the content being learned;
- use the environment, people, and tools for learning;
- reflect on their own learning;
- assess their own learning; and
- take responsibility for their own learning.

These students feel good about themselves as learners, and they leave schools feeling passionate about the content that they learnt while in school.

4. Information Literacy and Information Technology

There are possibilities to misunderstand that the Information Literacy is to acquire skills in using Information Technology. Information literacy is related to information technology skills but has broader implications for the individual, the educational system, and for society. Information technology skills enable an individual to use computers, software applications, databases, and other technologies to achieve a wide variety of academic, work-related, and personal goals. Information literate individuals necessarily develop some technology skills.

Information literacy, though showing some overlap with information technology skills, is a distinct and broader area of competence. Information technology skills are interwoven with information literacy. The information literacy focuses on content, communication, analysis, information searching, and evaluation; whereas information technology skills focus on a deep understanding of technology and its use.

Skills in information technology may require more intellectual abilities than learning of software and hardware associated with computer literacy, but the focus is still on the technology itself. Information literacy, on the other hand, is an intellectual framework for understanding, finding, evaluating, and using information activities which may be accomplished with information technology skills by sound investigative methods through critical reasoning. Information literacy initiates, sustains, and extends lifelong learning through abilities which may use technologies but are ultimately independent of them.

5. Resources for Information Literacy

Success of Information Literacy is based on resource-based learning environment. In such an environment, students and teachers make decisions about appropriate sources of information and also how to access them. Apart from more traditional print resources: textbooks, journals, encyclopedia, newspapers and magazines, they also use technological resources such as videotapes and videodiscs, CD-ROMs, software tools, and simulation and modeling tools and critically evaluated online resources on the web.

- They use computer networking and telecommunications for both data access and participation in learning communities.
- They use multimedia technologies for gathering data and also as production tools.
- They use their library to locate and use many of these resources.

In addition to using technological resources, learners also can reach beyond classroom walls into their local communities for materials and authoritative information provided by businesses, social services agencies, citizens' groups, and public and university libraries. The mass media like cable and network television, radio broadcasts, and other national and international print and electronic services also provide rich information.

6. Teachers and Information Literacy:

Those who "know how to learn, because they know how knowledge is organized, how to find information, and how to use information in such a way that others can learn from them" (American Library Association [ALA, 1989, p. 2). If teachers are to use information so that others can learn from them, then teachers must be information literates.

Teachers trying to create an information literate environment need to realize, that teaching is telling, learning is absorbing, and knowledge is dynamic.

- They need to look beyond their classrooms for resources that will enrich the learning environment.
- They have to engage in collaborative activities which enrich their own professional development and their students' learning experiences.
- They need to seek the expertise of their librarians as partner in the curriculum planning process.

Teachers must be prepared to "teach students to become critical thinkers, intellectually curious observers, creators, and users of information" (Lenox, 1993). The goal is to prepare students early on to "learn how to learn" and carry these skills into other areas of their lives so that they can be independent seekers and consumers of information throughout their lives. "Teachers of all subjects must blend their traditional fact-based approach with an emphasis on